

PÅTEGNINGSARK

Riksadvokatembetet
Postboks 8002 Dep
0030 Oslo

ANONYMISERT

R 9571307 2286/07-63 JKØ/mw

21.12.07

EUGENE EJIKE OBIORA – DØD UNDER PÅGRIPELSE – KLAGE OVER SPESIALENHETENS HENLEGGELSE

Sendes med vedlegg Sjefen for Spesialenheten for politisaker. Innledningsvis følger et kort sammendrag av riksadvokatens avgjørelse.

1. Sammendrag

- Eugene Ejike Obiora døde den 7. september 2006 i forbindelse med at han ble pågrepet av politiet i Trondheim.
- Det var sammensatte årsaker til at Obiora døde. Døden inntrådte etter alt å dømme som følge av surstoffmangel og reaksjoner på dette. Surstoffmangelen var forårsaket av Obioras egne anstrengelser for å sette seg i mot politiets pågrep, kombinert med pusteproblemer etter press mot halsen, og ikke minst at han av politiet ble plassert i mageleie over en viss tid og med utøvelse av makt, fra polititjenestemennenes side i denne stilling.
- De rettsmedisinske sakkyndige har dokumentert at bruk av mageleie overfor agiterte personer medfører fare for såkalt leiebetinget kvelning. Anbringelse i slikt leie medfører at bevegelsene i brystkassen hemmes og kan over tid føre til en dramatisk reduksjon i lungekapasiteten, hjertefrekvensen, blodtrykket og hjertets slagvolum, og kan lede til død dersom personens lufthunger eller oksygenunderskudd ikke blir kompensert i tide. Det er grunn til å anta at de forhold som her er omtalt spilte en betydelig rolle for at Obiora avgikk ved døden.
- Rettsmedisinerne har konstatert at det halsgrep som ble tatt inne i lokalene til Østbyen servicekontor i Trondheim, ikke i seg selv førte til at Obiora døde. Riksadvokaten har ikke funnet dekning i bevisene for at politiet tok flere halsgrep som kan ha virket inn på den negative utviklingen av Obioras tilstand.
- Hovedspørsmålet for riksadvokaten har vært om noen av de tre polititjenestemennene som fysisk var i befattning med Obiora, og som brukte makt mot ham, skal straffes for handlinger eller unnlatelser i forbindelse med pågripelsen. Straffansvar er særlig vurdert etter bestemmelsene i straffeloven §§ 228 første og annet ledd, annet straffalternativ (legemsfornærmelse med dødsfølge), 229 tredje straffalternativ (legemsbeskadigelse med dødsfølge) og 239 (uaktsomt drap), i tillegg til straffeloven § 325 om grov uforstand i tjenesten. Straffansvar for forsettlig drap (§ 233), og ”ordinær” legemsbeskadigelse og legemsfornærmelse uten ansvar for dødsfølgen, er også vurdert.

- Riksadvokaten konstaterer at vilkårene for lovlig pågrepelse av Obiora utvilsomt var til stede. Med dette som utgangspunkt, har det springende punkt ved vurderingen av straffansvar vært om polititjenestemennenes samlede maktanvendelse var lovlig etter reglene i straffeloven § 48 tredje ledd, jf. annet ledd, jf. politiloven § 6. For at politiets bruk av makt ved pågripelser skal være lovlig, må den være nødvendig og ikke fremstå som ubetinget utilbørlig bedømt ut fra den konkrete situasjonen.
- Den maktanvendelse som fant sted *før* Obiora satte seg til motverge kan ikke kritiseres på rettslig grunnlag. Vurderingen av det halsgrep som en av politibetjentene deretter tok på Obiora har vært vanskeligere, ikke minst på grunn av det betydelige skadepotensiale slike grep har og fordi det som hovedregel er forbudt i henhold til foreliggende instruks å ta halsgrep ved pågripelser. Riksadvokaten er kommet til at det ikke er grunnlag for straffansvar isolert for denne handling. Ved vurderingen er det særlig lagt vekt på at Obioras motstand mot pågripelsen i denne fasen av hendelsesforløpet var voldsom, og at det neppe forelå reelle handlingsalternativer som kunne ha gitt tjenestemennene kontroll over Obiora like raskt, men med mindre risiko for skade for begge parter.
- Den mest kritiske fasen av hendelsesforløpet fant sted i tiden *etter* at politiet hadde bragt Obiora i mageleie på trappeavsatsen utenfor servicekontorets lokaler. Anbringelsen i slikt leie over tid, og øvrig maktbruk i form av press mot underlaget med varierende styrke og forsøk på å sette beinlås, fikk sannsynligvis stor betydning for den utvikling av Obioras tilstand som endte med at han døde.
- Det er åpenbart at det ikke forelå en pågripelsessituasjon hvor det kunne være lovlig å benytte virkemidler som kunne sette Obioras liv i fare. Et sentralt spørsmål har på bakgrunn av dette vært om tjenestemennene burde eller kunne ha innsett muligheten av at den fortsatte anbringelsen i mageleie, og den øvrige maktbruken på trappeavsatsen, ville føre til at Obiora døde.
- Det er hevet over tvil at verken de involverte tjenestemennene eller Sør-Trøndelag politidistrikt var kjent med farene ved bruk av mageleie. Før denne sak hadde heller ikke ansatte ved Politihøgskolen eller i Politidirektoratet slik kunnskap. Det tillegges at de sakkyndige har uttalt at kunnskap om denne kvelningsmekanismen heller ikke antas å være særlig utbredt blant helsepersonell.
- Politihøgskolen har i anledning saken opplyst at mageleie er standard prosedyre ved pågrepelse av umedgjørlige personer. Det er opplyst at politistudentene lærer at alle som pågripes ved hjelp av en nedleggelsesteknikk, skal ende opp i mageleie og at personen skal kontrolleres blant annet med arm- og skulderbend fra denne posisjon. Det må etter dette konstateres at tjenestemennene ved å anbringe Obiora i mageleie, anvendte den metode som de er opplært til å benytte i situasjoner av den art som her forelå.
- Riksadvokaten har samlet sett kommet til at etterforskningsresultatet etterlater slik grad av tvil med hensyn til om tjenestemennene burde eller kunne ha oppfattet den negative utviklingen i Obioras tilstand, at det ikke er bevisgrunnlag for å konstatere at de opptrådte uaktsomt i forhold til den livstruende situasjon som oppstod. Ved vurderingen er det lagt vekt på det inntrykk som ble skapt hos tjenestemennene ved

Obioras til dels voldsomme motstand mot pågripelsen, at de signaler som kan ha kommet fra ham selv knyttet til åndedrettsnød ikke var lette å fange opp for tjenestemennene – hvilket også understøttes av uttalelser fra de medisinske sakkyndige – og at hans motstand eller fysiske utagering ikke synes å ha blitt trappet gradvis ned, men å ha tatt slutt nokså brått. Av størst betydning for vurderingen har likevel vært at tjenestemennene benyttet den arrestasjonsteknikk som de var opplært til å bruke, og at de ikke hadde kunnskaper om risikoen ved å anbringe agiterte personer i mageleie.

- Riksadvokatens konklusjon er at det ikke er tilstrekkelig bevisgrunnlag for å konstatere at maktbruken under pågripelsen, verken i de enkelte ledd eller samlet, var ulovlig i straffelovens forstand. Det er da ikke grunnlag for straffansvar for noen av de mistenkte tjenestemennene.
- Riksadvokaten har ikke funnet grunnlag for foretaksstraff mot Politihøgskolen eller Politidirektoratet, for ikke ha fanget opp kunnskapen om risikoen for leiebetinget kvelning ved bruk av mageleie. Det er heller ikke funnet grunn til slik straff mot Sør-Trøndelag politidistrikt.
- Det forutsettes i avgjørelsen at erfaringene og kunnskapene fra denne saken, får betydning for den fremtidige opplæring av politistudentene i arrestasjonsteknikk, og for bruken av mageleie som pågripelsesmetode i praksis med adekvat informasjon til det samlede politikorps.
- Et for politiet – i utgangspunktet – rutinemessig oppdrag fikk en tragisk slutt. Det kan illustrere hvor vanskelig og krevende polititjeneste er. Ikke minst i dette perspektivet er det viktig med god kunnskap i alle ledd om de nærliggende farer ved teknikker etc. som benyttes for å passivisere personer. Selv om det beskrevne forhold ikke er straffbart, er det all grunn for politiet til å beklage Obioras tragiske død.

2. Saksbehandlingen og etterforskningen

2.1 Sakens bakgrunn og riksadvokatens saksbehandling

Eugene Ejike Obiora, født 25. februar 1958, døde 7. september 2006 i forbindelse med at han ble pågrepet av politiet. Spesialenheten for politisaker har gjennomført etterforskning mot de fire polititjenestemenn ved Sør-Trøndelag politidistrikt som deltok under pågripelsen av Obiora ved Østbyen servicekontor i Trondheim. Saken er etterforsket som mulige overtredelser av straffeloven §§ 228 første og annet ledd, annet straffalternativ (legemsfornærmelse med døden til følge), 229 tredje straffalternativ (legemsbeskadigelse med dødsfølge), 239 (uaktsomt drap), og 325 nr. 1 (grov uforstand i tjenesten). Ingen har vært siktet i saken. De fire tjenestemennene har hatt status som mistenkt. Sjefen for Spesialenheten for politisaker besluttet 4. mai 2007 at saken skulle henlegges etter bevisets stilling for de tre tjenestemenn som var i fysisk kontakt med Obiora i samband med pågripelsen. For den fjerde tjenestemannen henla Spesialenheten saken som intet straffbart forhold anses bevist. De mistenkte tjenestemennene har hatt bistand av advokat Jens-Ove Hagen.

Spesialenhetens henleggelse ble i mai 2007 påklaget til riksadvokaten av avdødes etterlatte ved advokat Abid Q. Raja. Saken innkom til Riksadvokatembetet 11. mai s.å. En nærmere

begrunnelse for klagen ble mottatt fra advokat Raja 7. juni d.å. Advokat Hagens merknader til støtteskrivet ble gitt ved brev av 18. juni d.å., sendt advokat Raja til orientering ved telefaks herfra 20. juni 2007.

Etter å ha gjennomgått bevismaterialet i saken beordret riksadvokaten 28. juni 2007 ytterligere etterforskning. Siktemålet var å få avklart enkelte forhold som kan være av betydning for vurderingen av om det ble begått noe straffbart fra politiets side i den situasjon som så tragisk endte med at Obiora avgikk ved døden. Riksadvokaten ba blant annet om at det måtte bli foretatt tilleggsavhør av enkelte vitner for ytterligere avklaring av bakgrunnen for det som skjedde 7. september 2006. Det ble i tillegg gitt ordre om nye avhør av de tre polititjenestemennene som var i fysisk kontakt med Obiora, for å få en nærmere avklaring av årsakene til at det oppstod en fysisk konfrontasjon mellom tjenestemennene og ham inne i servicekontorets lokaler, og om det forelå alternativer til den fremgangsmåte politiet valgte, og om det var noe i Obioras atferd som ga politiet inntrykk av at han hadde problemer med å puste eller lignende. Det ble også gitt ordre om innhenting av tilleggsuttalelser fra de medisinske sakkyndige knyttet til det halsgrep som ble tatt i servicekontorets lokaler, og den måten Obiora ble transportert til sykehuset på. Spesialenheten ble bedt om å innhente opplysninger om hvilken kunnskap man hadde i Politidirektoratet om mulige farer ved bruk av mageleie under pågripelser, og om hvilke vurderinger som eventuelt ble gjort om behovet for instruksjoner og retningslinjer til politiet og Politihøgskolen. Det ble også gitt ordre om at det skulle innhentes uttalelse fra Sør-Trøndelag politidistrikt om opplæringstiltak, retningslinjer og instruksjoner knyttet til vanskelige pågripelser. Spesialenheten ble også bedt om å kommentere anførselene i advokat Abid Q. Rajas støtteskriv til klagen av 7. juni 2007, herunder innsigelsene mot enhetens bevisvurdering.

Saken ble returnert riksadvokaten ved påtegning 24. september 2007 fra Sjefen for Spesialenheten for politisaker. Det er i ettertid innkommet enkelte tilleggsdokumenter og tilleggsopplysninger fra Spesialenheten, herunder en protokoll fra et vitneavhør mottatt her 2. oktober d.å. Ved oversendelsen hit, hadde Spesialenheten gjennomført samtlige av de etterforskningskritt som riksadvokaten ba foretatt i påtegning 28. juni d.å. Fra klagerne ble det bebudet mulige merknader til Spesialenhetens påtegning 24. september d.å. Avsluttende merknader fra klagerne innkom til Riksadvokatembetet 26. oktober 2007 ved brev datert 25. s.m. fra advokatene Frode Sulland og Abid Q. Raja. Brevet ble oversendt advokat Jens-Ove Hagen, som har kommentert klagernes siste anførsler i brev 13. november d.å.

2.2 Anførselene i klagen

Advokat Raja fremsatte i støtteskrivet til klagen kritiske bemerkninger til Spesialenhetens bevisvurdering og rettsanvendelse på flere sentrale punkter i premissene for henleggelsesvedtaket. En gjennomgående innvending er at Spesialenheten etter klagerens syn har lagt ingen eller for liten vekt på vitneutsagn og andre bevis, som samlet sett tilsier at polititjenestemennene forstod eller burde ha forstått at de gikk for langt i sin maktanvendelse, og at de holdt det for sannsynlig eller burde ha forstått, eventuelt kunne ha innsett, at Obiora ville eller kunne omkomme som følge av maktanvendelsen. Det er anført at mange tilskuere til hendelsene (vitner) holdt (døds-)følgen ikke bare som mulig, men som sikker. Spesialenheten burde slik klagerne ser det, i lys av vitneutsagn, ha lagt til grunn at tjenestemennene burde ha forstått at det som ble oppfattet som fysisk motstand mot pågripelsen etter at Obiora var brakt ut av lokalene til Østbyen servicekontor, i realiteten var bestrebelse for å kunne puste.

Klagerens innvendinger mot Spesialenhetens vurderinger og konklusjoner knytter seg ellers særlig til nødvendigheten av pågripelsen, rettmessigheten av det halsgrep som ble tatt i servicekontorets lokaler, og varigheten av dette grepet, at det i følge vitneutsagn er sannsynlig at det ble tatt et nytt halsgrep etter at Obiora var brakt ut av lokalene, at maktbruken utenfor servicekontoret frem til transporten til sykehuset ikke var nødvendig og forholdsmessig, at tjenestemennene utviste manglende aktivitet og ikke iverksatte advekquate hjelpetiltak når det var konstatert at Obiora var bevisstløs, at transporten av Obiora til sykehuset var uforsvarlig, og at straffansvar for forsettlig drap (straffeloven § 233) og overtredelse av straffeloven § 387 ikke er vurdert.

Anførslene er fastholdt og utdypet i advokatene Sulland og Rajas brev hit 25. oktober 2007. Det hevdes at tjenestemennenes handlemåte oppfyller de objektive straffbarhetsvilkår i straffeloven §§ 233, 239, 228 annet ledd, 325 og 387, og at også kravene til subjektiv skyld må anses å foreligge. Noen straffrihetsgrunn foreligger ikke etter klagerens syn. Maktanvendelsen gikk ut over rammene for det tillatte etter politiloven § 6 og straffeloven § 48 tredje ledd, jf. den rettspraksis som knytter seg til disse bestemmelser.

Advokat Hagen har på vegne av polititjenestemennene imøtegått anførslene.

2.3 Etterforskingen

I det følgende vil det bli redegjort for hovedpunktene i etterforskingen. Enkelte anførsler til det utførte arbeidet kommenteres underveis. Det samme gjelder enkelte opplysninger som er innhentet under etterforskingen, og som etter riksadvokatens syn ikke har betydning for vurderingen av spørsmålet om straffansvar.

Lederen for Spesialenheten for politisaker Region Midt, advokat Arve Opdahl, fikk en foreløpig orientering om saken fra politiinspektør Harald Moholt ved Sør-Trøndelag politidistrikt kort tid etter at Obiora var erklært død. Regionlederen iverksatte enkelte undersøkelser på ettermiddagen eller kvelden samme dag, dvs. den 7. september 2006. Selve etterforskingen synes å ha kommet i gang for fullt på morgenen dagen etter da regionlederen hadde fått et mer utfyllende bilde av situasjonen. Avhørene av de involverte polititjenestemenn ble påbegynt 9. september 2006. Det er foretatt i alt fire avhør av de tjenestemenn som hadde hovedbefatningen med Obiora (A og B), mens den tjenestemann som kom til stedet etter at Obiora var plassert utenfor Østbyen servicekontor (C) har gjennomgått tre avhør i regi av Spesialenhetens etterforskere. Den fjerde politimannen, som åpenbart har en helt perifer rolle (D), er avhørt en gang.

I lys av anførsler fra klagerne, bemerker riksadvokaten allerede nå at det ikke er holdepunkter for at det ved avhørene av de fire mistenkte tjenestemennene har funnet sted brudd på de regler, retningslinjer og prinsipper som gjelder for gjennomføring av Spesialenhetens avhør spesielt eller politiavhør generelt. Det er etter riksadvokatens syn heller ingen holdepunkter for at avhørene er gjennomført på "lempeligere" måte e.l. enn det som skal være standarden etter gjeldende regler og instruksjer, eller at det er forhold knyttet til fremgangsmåten under avhørene som har vært egnet til å skade etterforskingen.

Riksadvokaten tar til etterretning regionlederens redegjørelse for årsakene til at det ikke lot seg gjøre å holde de mistenkte tjenestemennene adskilt frem til det første avhøret var gjennomført, jf. punkt 4.1 i riksadvokatens rundskriv nr. 3/2006. Det bemerkes at en adskillelse kunne ha hatt betydning for å motvirke grunnlag for spekulasjoner om det fant sted en samordning av forklaringer før avhørene ble foretatt. I forlengelsen av dette bemerkes at verken Spesialenheten

eller riksadvokaten har, eller skal ha, mulighet til å påvirke de mistenkte tjenestemennes valg av advokat til å representere dem i samband med etterforskningen. Her står tjenestemennene som alle andre fritt i valget av juridisk rådgiver.

Det er i forbindelse med klagen antydnet at en av Spesialenhetens etterforskere ikke burde ha deltatt i etterforskningen fordi han tidligere har vært ansatt ved Sør-Trøndelag politidistrikt. I lys av den redegjørelse etterforskeren har gitt og øvrige relevante opplysninger, kan riksadvokaten ikke se at det er grunnlag for å konstatere at etterforskeren var inhabil eller av andre grunner ikke burde ha arbeidet med saken ut fra prinsippene om god påtaleskikk etc. Det legges for øvrig til grunn at etterforskeren ikke har deltatt direkte i avhørene av tjenestemennene ut over å foreholde dem utskrift av lydavhørene.

Det er foretatt avhør av om lag 40 vitner, og det er gjennomført rekonstruksjoner av hendelsene ved servicekontoret med sentrale vitner og de mistenkte under bistand fra Kripos. De fleste av vitnene har forklart seg om bakgrunnen for at politiet ble tilkalt til servicekontoret, og om det som passerte mellom politiet og Obiora inne i, og utenfor, servicekontorets lokaler i Bassengbakken 1 i Trondheim. Det helsepersonell som tok i mot Obiora ved St. Olavs hospital, har forklart seg om hvordan han var plassert i politiets tjenestebil da dørene på denne ble åpnet og om hans tilstand rett etter ankomsten.

En lydlogg som inneholder opptak av meldinger på politiets samband i tilknytning til saken, er innhentet og gjennomgått. Oppdragsloggen for det aktuelle tidsrom fra politiets operasjonssentral er også gjennomgått.

Det ble gjennomført rettslig obduksjon av Obiora ved St. Olavs Hospital 8. september 2006 ved professor emeritus, dr. med., Olav Haugen, og førsteamanuensis, dr. med., overlege Ivar Sjøk Nordrum. Det ble avgitt en foreløpig obduksjonsrapport 11. september s.å. Endelig rapport forelå 9. november 2006. Disse sakkyndige har 17. november s.å. avgitt en tilleggsuttalelse hvor de besvarer spørsmål reist av Spesialenheten i brev 20. september 2006. Etter at riksadvokaten beordret ytterligere etterforskning, er det innhentet tilleggsuttalelse av 20. august 2007 fra de sakkyndige, særlig knyttet opp til det halsgrep som ble tatt inne i servicekontorets lokaler og transportmetoden til sykehuset. Uttalelsene fra Haugen og Nordrum har vært forelagt Den rettsmedisinske kommisjon, som ikke har funnet grunnlag for bemerkninger. Professor dr. med. Eldar Søreide ved Stavanger Universitetssjukehus ble ved brev av 5. januar 2007 fra Spesialenheten anmodet om å gi supplerende opplysninger og eventuelt melde faglig uenighet i forhold til de tidligere sakkyndige uttalelser. Søreide har uttalt seg i brev av 15. februar 2007 til Spesialenheten. Også fra denne sakkyndige er det innhentet tilleggsuttalelse i forbindelse med den ytterligere etterforskning som nå er foretatt, jf. hans brev av 3. juli d.å. til Spesialenheten. Den rettsmedisinske kommisjon har heller ikke hatt merknader til uttalelsene fra sistnevnte sakkyndige. Det sentrale i spørsmålene til, og uttalelsene fra, de medisinsk sakkyndige har vært å få konstatert årsaksforholdene bak Obioras død, og hvordan og i hvilken utstrekning politiets handlemåte kan ha innvirket på dødens inntreden.

Det er også innhentet en del annen relevant medisinsk dokumentasjon knyttet til Obioras tilstand da han ankom St. Olavs Hospital.

Som ledd i etterforskningen er det innhentet uttalelse av 14. mars 2007 fra Politihøgskolen om undervisning i arrestasjonsteknikk, herunder om anvendelse av halsgrep og mageleie, jf. også brev derfra av 5. juli d.å. til Politidirektoratet. Direktoratet har ved brev 10. juli 2007 redegjort for kunnskapen om farene ved bruk av mageleie. Spesialenheten har innhentet informasjon fra et

utvalg europeiske land om sistnevnte tema, og om hvorvidt det er knyttet særlige advarsler eller instruksjoner til bruk av mageleie som arrestasjonsteknikk. Politimesteren i Sør-Trøndelag har i brev 31. august d.å. redegjort for instruksjoner og opplæring knyttet til håndteringen av situasjonen av den art som her foreligger, jf. også protokoll fra avhør av opplæringsansvarlig ved politidistriktet om samme tema; dokument nr. 04/39.

Det er i tillegg foretatt enkelte undersøkelser i tilknytning i anførsler om mulig inhabilitet hos en av Spesialenhetens etterforskere, og i forhold til mulige brudd på instruksjoner om Spesialenhetens etterforskning.

På bakgrunn av anførsler i klagen om at en av de mistenkte tjenestemennene (B) tidligere skal ha tatt ”minst tre” kvelertak på arrestanter, er samtlige saker vedrørende denne tjenestemann og hans kollega ved den påklagede hendelse (A) som har vært etterforsket av det tidligere SEFO eller av Spesialenheten innhentet og gjennomgått. Det fremgår at samtlige saker er avsluttet med henleggelse, eller frifinnelse (Baidoo-saken). Etter det som er opplyst foreligger det ikke tidligere saker mot de øvrige mistenkte (C og D). Sjefen for Spesialenheten har vurdert betydningen av det som fremgår av de tidligere sakene, og konkluderer slik i påtegningen hit 24. september 2007:

”Spesialenheten ser ikke at tidligere anmeldelser mot B, herunder de saker hvor det kan være satt grep om hals/nakke, kan legges vekt på i vurderingen av spørsmålet om straffeskyld for B i nærværende sak. Opplysningene ses ikke å kunne ha betydning for hvilket faktum som skal legges til grunn i saken og det framkommer etter spesialenhetens oppfatning ikke med tydelighet noe handlingsmønster hos B hva angår maktanvendelse i forhold til personer med minoritetsbakgrunn. Maktbruken synes i det hele å ha vært situasjonsbetonet. Antallet anmeldelser må vurderes i lys av at han over lang tid har hatt operativ tjeneste. Det må også vektlegges at anmeldelsene mot B synes behandlet med tilstrekkelig grundighet og at de er henlagt.”

I likhet med Spesialenheten, kan riksadvokaten ikke se at de tidligere sakene hvor B har vært anmeldt for maktanvendelse i samband med tjenesten, er egnet til å kaste lys over hendelsesforløpet og skyldspørsmålet i nærværende sak. Det samme er situasjonen for de tidligere saker som er innhentet for A. Riksadvokaten vil derfor ikke komme tilbake til dette i det følgende.

Heller ikke de dokumenter som er innhentet om Obioras tidligere befatning med politiet, herunder rene straffesaksdokumenter, synes å kunne bidra til avklaring av forhold som er av betydning for vurderingen av strafferettslige spørsmål knyttet til den aktuelle hendelse. Riksadvokaten går derfor ikke nærmere inn på disse opplysningene.

Det er grunn til å understreke at formålet med den etterforskning som er gjennomført, har vært å skaffe til veie de nødvendige opplysninger for å kunne avgjøre om de mistenkte tjenestemennene gjorde seg skyldig i straffbare handlinger eller unnlatelser i forbindelse med pågripelsen av Obiora 7. september 2006, jf. straffeprosessloven § 226 første ledd, bokstav a. Det er dette spørsmål riksadvokaten skal ta stilling til ved avgjørelsen av klagen. Siktemålet har vært å få frem et mest mulig fullstendig hendelsesforløp. Det må erkjennes at etterforskningen ikke etterlater et like entydig bilde i alle ledd, og f.eks. kunne det ha vært ønskelig å få ytterligere avklart hvilke nærmere forhold som førte til at Obiora døde, herunder om samspillet mellom og betydningen av de enkelte årsaksfaktorer som er påpekt av de medisinske sakkyndige. Videre medfører ulikheter og nyanser i vitneforklaringer en viss usikkerhet om enkelte punkter. Dette gjelder særlig detaljene i tjenestemennenes håndtering av Obiora utenfor servicekontoret, herunder med hensyn til om det ble foretatt en tilstrekkelig fortløpende vurdering av hans tilstand og behovet for bruk av makt. Årsakene til at vitner oppfatter situasjonen forskjellig kan

ha mange og tilforlatelige forklaringer, særlig i dramatiske og kaotiske situasjoner av den art som her forelå. Selv om de gjenværende usikkerhetsmomenter ikke har betydning for avgjørelsen av straffespørsmålet, ville det i en sak med slike tragiske dimensjoner som denne likevel ha vært ønskelig om de faktiske forhold på enkelte punkter hadde latt seg konstatere med større grad av sikkerhet enn det som her er tilfellet.

Når dette er sagt, er det riksadvokatens klare oppfatning at ytterligere etterforskingsskritt ikke vil kunne avklare de forhold som det fortsatt knytter seg noe usikkerhet til. Med andre ord er det ikke mulig. Etterforskingen har samlet sett vært meget omfattende og grundig, og det foreligger utvilsomt et forsvarlig grunnlag for å avgjøre klagesaken. Det tilføyes for ordens skyld at verken klagernes bistandsadvokat(er) eller de mistenktes advokat har anmodet om ytterligere undersøkelser. I denne forbindelse nevnes at Spesialenheten i brev 7. august d.å. tilskrev advokat Raja med spørsmål om han kjente til ytterligere vitner som burde avhøres. Advokaten har etter det opplyste ikke besvart brevet, og spørsmålet om ytterligere vitneavhør er heller ikke tatt opp i hans brev til riksadvokaten av 25. oktober 2007.

2.4 Generelle prinsipper for bevisvurdering

Bevisvurderingen i straffesaker er underlagt enkelte ufravikelige prinsipper, som selvsagt kommer til anvendelse også når det er polititjenestemenn som er mistenkt for straffbare handlinger eller unnlatelser. Kjernen i reglene om bevisvurderingen i straffesaker etter norsk rett, er at rimelig tvil om faktiske forhold av betydning for straffbarheten skal komme den mistenkte, siktede eller tiltalte til gode. Dersom det foreligger flere alternative muligheter for hva som har funnet sted i tilknytning til det forhold som er etterforsket, skal det for mistenkte gunstigste faktum legges til grunn dersom det er mer enn en teoretisk mulighet for at dette alternativ er i samsvar med de faktiske forhold. Disse prinsipper er for påtalemyndigheten kommet til uttrykk gjennom den norm som forutsetter at tiltale ikke skal utferdiges med mindre en er overbevist om vedkommendes straffeskyld, og er av den formening at denne vil kunne bevises for domstolene. Dette innebærer at påtalemyndigheten ved vurderingen av om det skal reises tiltale, skal legge samme bevisterskel til grunn som den domstolene anvender for å avsi fellende dom. Disse prinsippene gjelder både spørsmålet om hva som faktisk har skjedd (objektive straffbarhetsvilkår) og spørsmålet om hva mistenkte har oppfattet eller forstått (subjektive straffbarhetsvilkår).

Når riksadvokaten har funnet grunn til å understreke de rettslige utgangspunkter for bevisbedømmelsen i klagesaken, skyldes dette dels at det fra enkelte hold er fremmet synspunkter som kan forstås slik at noen mener det bør legges en lavere terskel til grunn for å utferdige tiltale i dette tilfellet enn det som ellers følger av vanlige prinsipper og fast praksis, angivelig fordi saken bør prøves for domstolene. Det hevdes at man bare gjennom en full domstolsprøving kan få avklart om straffbare forhold har funnet sted. En slik uprinsipiell tilnærming vil etter riksadvokatens syn være helt uakseptabel i et rettsikkerhetsperspektiv. I en rettsstat som den norske, må de prinsipper som det er redegjort for foran, selvsagt praktiseres konsekvent og uavhengig av hvem som er mistenkt, tiltalt eller fornærmet i den aktuelle sak, og uaktet hvor stor offentlig interesse saken har fått.

3. Saksforholdet

3.1 Utgangspunkt

Riksadvokaten har ikke avgjørende innvendinger mot Spesialenhetens bevisvurdering i vedtaket av 4. mai 2007 om henleggelse av straffesaken mot de fire mistenkte polititjenestemennene, se også Spesialenhetens påtegning hit 24. september s.å. og den vurdering som der er gitt av bevissituasjonen i lys av de etterforskningskritt som er foretatt etter riksadvokatens ordre. På de punkter som er av betydning for vurderingen av straffbarheten legger riksadvokaten, etter å ha vurdert det samlede etterforskningsmaterialet, i hovedtrekk til grunn det samme faktum som Spesialenheten. Det er likevel naturlig å redegjøre i denne påtegning for riksadvokatens syn på de sentrale elementer i saksforholdet.

3.2 Pågripelsen i servicekontorets lokaler

Eugene Ejike Obiora var klient ved Østbyen servicekontor i Trondheim. Torsdag 7. september 2006 om lag kl. 13.00 hadde to saksbehandlere ved kontoret konferanse med Obiora, hvor temaet var økonomisk stønad til livsopphold. Møtet utviklet seg slik at de ansatte ble redde og følte seg truet av klienten. Riksadvokaten har ikke funnet grunn til å gå nærmere inn på bakgrunnen for og opptakten til at politiet ble tilkalt, ut over å konstatere at de ansatte i politiavhør har forklart seg om en atferd som utvilsomt var egnet til å skape utrygghet og ubehag. Hvorvidt erfaringer fra tidligere tilfeller hvor Obiora skal ha utvist vanskelig atferd overfor ansatte i samme etat har hatt noen innvirkning på den engstelse som er beskrevet, er det heller ikke grunn til å kommentere særskilt.

Bakgrunnen for pågripelsen av Obiora var at politiet ble tilkalt av en arbeidstaker ved Østbyen servicekontor under henvisning til at det var behov for bistand til å håndtere en mannlig klient. Ytterligere opplysninger av betydning ble ikke gitt til politiet før de ankom servicekontoret. Anmodningen om bistand inkom per telefon til operasjonssentralen ved Sør-Trøndelag politidistrikt ca. kl. 13.30. Oppdraget ble tatt av patrulje V31, bestående av politibetjentene B og A. Det fremgår at patruljen egentlig var på vei ut fra Sentrum politistasjon for å gjennomføre hundetrening. Det er ingen opplysninger i saken som tilsier at politibetjentene hadde noen forhåndskjennskap til Obiora; hans navn og identitet var på dette tidspunkt heller ikke kjent for politiet.

Spesialenheten har i vedtaket 4. mai d.å. beskrevet den innledende kontakten med Obiora etter at politipatruljen kom til stedet slik:

”Ved ankomst ved servicekontoret tok politibetjent A og politibetjent B kontakt med personalet og fikk meddelt hvem som var ønsket fjernet fra kontoret. Obiora satt da i samtale med en saksbehandler inne i publikumsområdet, Politibetjentene tok ikke kontakt med Obiora, men satte seg ved et bord i nærheten av trappen i publikumsområdet. Dette ble gjort i håp om at Obiora skulle oppfatte at det var kommet politi til stedet og at han frivillig ville forlate kontoret, og uten at det var nødvendig for politiet å gripe inn.

Obiora tok imidlertid selv kontakt med politibetjentene og spurte dem om det var han deres tilstedeværelse gjaldt. I sin kontakt med politibetjentene ga Obiora utrykk for at han ikke var ferdig med sin samtale med saksbehandleren. ... ble da tilkalt. Hun forklarte Obiora at servicekontoret stod fast på det vedtaket de hadde truffet og Obiora ble informert om klageadgang.

Når samtalen med saksbehandleren var avsluttet ba polititjenestemennene Obiora om å forlate lokalet. Obiora etterkom ikke politiets pålegg og polititjenestemennene besluttet da å pågripe ham.

Polititjenestemennene forklarte Obiora at han ville bli pågrepet dersom han ikke forlot servicekontoret. Obiora spurte da hva om hva som kom til å skje dersom han ikke gikk frivillig. Han ble da forklart av tjenestemennene at de ville bli nødt til å ta hånd om ham. Obiora skal da ha svart; ”da får dere gjøre det”. Videre varsel om at de kunne bli nødt til å hente hund ble også besvart med ”ja, da får dere gjøre det”.

Riksadvokaten legger til grunn at dette er en korrekt beskrivelse av den innledende kontakten mellom tjenestemennene og Obiora. Det faktum Spesialenheten har lagt til grunn understøttes av forklaringene til de aktuelle ansatte ved Servicekontoret. En av de ansatte som hadde møte med Obiora har f eks forklart (dok. 04.01):

”NN gikk fra 1. etasje til sitt kontor igjen. Etter ca. 5 minutter fikk hun telefon med spørsmål om hun kunne komme ned igjen. NN gikk ned, og da stod Obiora sammen med 2 polititjenestemenn ved et rundt bord som er i ståhøyde. Dette bordet er plassert like ved trappen til 2. etasje. Det var politiet som hadde bedt NN om å komme ned, fordi Obiora hadde sagt at han var ikke ferdig med å snakke med henne. NN anså som at de var ferdig. Hun gav ham en liten sjanse til, og hun snakket om klagerett og leverte klageskjema til Obiora. NN følte seg litt tryggere i situasjonen når politiet var på stedet.

NN sier at ting utartet seg, og sa til Obiora at nå avsluttet hun. Den ene polititjenestemannen sa at de ville ta ham med fra stedet, men dersom Obiora kom tilbake måtte de ringe politiet igjen. Hun sier at det er etter at hun gikk fra 1. etasje at forholdet utartet seg mellom politiet og Obiora.”

Etter riksadvokatens syn etterlater bevismaterialet et klart inntrykk av at tjenestemennene tok seg god tid og forsøkte å håndtere Obiora med et minimum av virkemidler, før det kom til de håndgripeligheter som fikk den tragiske utgangen. Også dette understøttes av forannevnte vitne, som i dok. 04.40 har forklart:

”NN sier at dette er ganske viktig; Det er kommet frem rasisme i media. Hun sier at hvis det på noe tidspunkt spilte noen rolle at han var en utlending, så var det motsatt rasisme. Det ble tatt ekstra hensyn til han. For polititjenestemennene ville være sikker på at han hadde forstått, slik at de ikke ba han gå fra stedet uten at han hadde fått lagt frem saken sin.”

Det fremkommer videre at vitnet opplevde tjenestemennene som veldig rolige, og at hun oppfattet situasjonen slik at de i likhet med henne la til grunn at saken var løst etter den samtale som hadde funnet sted.

Da Obiora ikke etterkom politiets gjentatte pålegg om å forlate servicekontorets lokaler, tok de to tjenestemennene tak i hver sin arm for å geleide ham ut. Riksadvokaten legger til grunn at dette førte til umiddelbar og kraftig motstand fra Obioras side. Også på dette punkt legger en til grunn det samme faktum som Spesialenheten har beskrevet slik i vedtaket 4. mai d.å.:

”Politbetjent B har forklart at han skulle ta tak i Obioras venstre hånd, men at Obiora slo tilbake med sin albu slik at den traff B i brystkassen. ... Etter at politbetjent B forgjeves hadde forsøkt å få tak i Obioras venstre hånd, hoppet han for å unngå ytterligere slag fra Obioras albu opp på ryggen til Obiora. B tok med sin høyre hånd tak rundt Obioras hals og ble hengende der.

Polititjenestemennene følte at situasjonen var ute av kontroll og at de måtte pasifisere Obiora. Ellers ville de selv, og kanskje andre i lokalet, kunne bli utsatt for vold.

Etter at at Obiora hadde beveget seg en del, med politbetjent B på ryggen og med politbetjent A som holdt begge sine hender fast i Obioras høyre arm, gikk alle tre etter kort tid over ende på gulvet i publikumsområdet. B holdt i fallet mot underlaget fast rundt Obioras hals. Det var også etter at de befant seg på gulvet behov for å anvende stor makt for å få kontroll på og påsatt Obiora håndjern.”

Bevismaterialet etterlater et nokså entydig bilde av at det slag Obiora rettet mot politbetjent Bs bryst var kraftig og smertefullt, og at hans fysiske motstand mot tjenestemennene for øvrig var kraftfull og effektiv. Det er ikke holdepunkter for å legge noe annet til grunn enn at det først var i det øyeblikk Obiora satte seg kraftig til motverge, at tjenestemennenes

virkemiddelbruk eskalerte og økte i styrke. Den dramatiske utviklingen av situasjonen illustreres bl a av forklaringen til en av de ansatte ved servicekontoret (dok. 04.07):

”... . Ca. kl. 14.00 gikk politimennene og avdøde mot utgangsdøren. Da startet et basketak. Vet ikke hva som utløste det. Vitnet snakket på dette tidspunktet i telefonen. Politimennene hadde problemer med å få kontroll over situasjonen. Avdøde virket redd, og han ytte mer motstand etter hvert som politiet brukte mer makt. Avdøde virket veldig sterk, muskuløs, hadde enorme leggmuskler, som var synlig. Det gikk lang tid før de fikk lagt avdøde ned. Den ene politimannen hadde armen rundt halsen på avdøde da han ble lagt i bakken. Det var ingen voldsom støy. Da avdøde var lagt ned på gulvet, ytte han fortsatt motstand. Den ene politimannen holdt grep rundt halsen, mens den andre prøvde å sette på håndjern. Han stod med et kne i ryggen på avdøde mens han prøvde å få opp hendene hans for å få satt på håndjernene. På grunn av motstanden fra avdøde var dette vanskelig å få til og det tok tid. Avdøde sprellet kraftig med bena, men mindre etter hvert. Hun sier det er vanskelig å angi hvor lang tid, men hun oppfattet at det tok lang tid. Da den ene politimannen hadde fått satt på håndjern, slapp den andre politimannen umiddelbart grepet rundt halsen. Avdøde var da rolig, og vitnet lurte på om han ikke pustet, var besvimt eller bort vekk. En liten stund etter begynte avdøde å hive kraftig etter pusten, og det virket som han ikke hadde fått puste på lenge. Avdøde hadde blodsprengte øyne, og han virket desperat. Da han hadde fått pusten tilbake, ropte han ”someone help me” flere ganger. ...”

Et annet vitne, en besøkende ved servicekontoret, har forklart (dok. 04.09):

”... . Politimennene prøvde å geleide fornærmede ut, men fornærmede strittet kraftig imot. Fornærmede ropte, men vitnet vet ikke hva han ropte. Vitnet opplyste at fornærmede var rabiatt. Det ble et basketak mellom fornærmede og politiet, og politifolkene hadde problemer med å få fornærmede ned i golvet. Politiet holdt på i ca 30 sekunder før de fikk han ned. Fornærmede lå på magen nede på gulvet, og hun så at fornærmede ble påsatt håndjern. ... Mens fornærmede lå nede på gulvet kom det lyder fra fornærmede og det virket på vitnet som om han hadde problemer med å få luft. Fornærmede sparket mye med beina.”

En rekke andre vitner, ansatte og besøkende ved servicekontoret, har forklart seg om tilsvarende og likeartede observasjoner. Av disse skal nevnes:

Dokument nr. 04.03:

”Politiet stod og diskuterte med fornærmede i ca 5 minutter, og fornærmede fikk beskjed om å forlate lokalet. Fornærmede motsatte seg dette. De to politimennene tok fornærmede i hver sin arm og fikk han opp av stolen. Politimennene geleidet fornærmede mot utgangsdøra, og de gikk ca 5 meter og stoppet opp ved foten til trappa opp til 2 etasje. Fornærmede prøvde her å komme seg løs fra grepet hvorpå politimennene prøvde å få lagt han i bakken. Politimennene slet med å få fornærmede ned. Det oppstod et basketak, og vitnet stod bare 1 meter ifra. Politimennene fikk etter en tid fornærmede ned, og han ble liggende på magen. Den ene politimannen la seg med sin overkropp over ryggen på fornærmede og festet et grep med armen rundt fornærmedes hals. Den andre prøvde å få håndjern på fornærmede, og hadde kontroll på den ene handa til fornærmede. ... Fornærmede hadde tydelige problemer med å puste på grunn av grepet den ene politimannen hadde rundt hans hals. Etter at politimannen slapp grepet rundt halsen sa fornærmede ca 5 ganger: ”Trying to kill me.” Fornærmede gjentok dette med 2 til 3 sekunders mellomrom. Den ene politimannen ba om assistanse på sambandet.”

Dokument 04.13:

” NN sier at hun mener at polititjenestemennene holdt under hver sin arm på Obiora. Dette varte kun et par sekunder, før Obiora sette seg kraftig til motverge, og det var antakelig det som trakk hennes oppmerksomhet mot dem. NN satt på det tidspunktet opptatt med en annen bruker. Det så litt voldsomt ut for Obiora slo, og prøvde å sparke bak med bena mot polititjenestemennene. ... Obiora rev seg nesten løs, og polititjenestemennene måtte antagelig skifte grep. NN tror kanskje en av dem holdt grep rundt han, enten bakfra eller fra siden. Hun sier dette skjedde veldig fort. Og polititjenestemennene var tett inntil Obiora hele tiden. Hun så ikke at noen av polititjenestemennene tok kvelertak på han. Hun så at de holdt han fast, og presset han ned på gulvet på magen. De klarte etter en stund å få hendene hans bak på ryggen og satt på håndjern. Det var den polititjenestemannen på venstre side av Obiora som tok opp håndjern. Han brukte en hånd til å finne håndjernene og den andre hånden til å holde Obiora nede. Den andre polititjenestemannen holdt han nede mens håndjernene ble funnet frem. ... Obiora sparket også når han lå nede, han sparket på forskjellige måter: spark som når en er sint, og spark som om han hadde krampe i bena. NN sier at Obiora satte

seg voldsomt til motverge. ...Når Obiora var på gulvet, og kanskje etter at han fikk på håndjern, hørte NN "gurglelyder" fra han. Og hun hørte at han skrek noe. Hun hørte ikke første del av setningen, men hun hørte "kill me, ... kill me". Hun hørte ikke politiet sa noe til han da. ...Tidligere hørte hun politiet si "ligg stille" til han. Hun sier dette var en ordre som han ikke etterkom. NN mener de sa dette til han før de fikk satt på han håndjern."

Dokument nr. 04.17:

"Det neste vitnet så var at politiet gikk på hver sin side av Obiora, og at de skulle ha han ut fra bygningen. Hun så akkurat idet politiet tok tak i Obiora, og det var etter at de var begynt å gå mot utgangen. Vitnet sier at det var som en "eksplisjon" når politiet så vidt tok tak i Obiora på hver sin side. ... Vitnet sier det er vanskelig å forklare hvordan politiet holdt tak i Obiora, men det så ut som om Obiora "danset rundt med" politifolkene. Etter hvert fikk politiet lagt han ned på gulvet. Når de var nede på gulvet lå begge politibetjentene over han. Den ene lå over ryggen med armen rundt halsen på han. Den andre lå på høyre siden ved rompa og lårene til Obiora. Obiora sparket med beina, i sinne."

Dokument 04.22:

"... Fornærmede nektet å gå, og han sa nei. Politimennene ba høflig om at fornærmede måtte gå ut. Fornærmede gikk ikke frivillig. Den lyse høye politimannen tok fornærmede i den ene armen og skulle geleide han ut. Den andre politimannen tok tak i den andre armen på fornærmede. Fornærmede rygget bakover slik at begge politimennene holdt på å miste balansen og falle mot trappa som gikk opp mot 2 etasje. ... Det ble et basketak, og fornærmede gjorde kraftig motstand, og han virket sterk. Den ene politimannen satt "kråkefot" på fornærmede, og de fikk fornærmede ned i bakken. Fornærmede ble lagt ned på magen. Politimannen som var minst og litt mørk i hodet tok et kne i ryggen på fornærmede og holdt ei hand i nakken på fornærmede og holdt hodet til fornærmede mot golvet. Den andre politimannen holdt også fornærmede nede på motsatt side. Det ble satt håndjern på fornærmede Fornærmede sparket vilt med føttene, og han laget rare lyder som om han ikke fikk puste. ..."

En ansatt ved St. Olavs Hospital, som var på stedet, har forklart (dok. 04.25):

"... Plutselig startet et basketak. ... 2 tjenestemenn var i kamp med fornærmede. Fornærmede virket veldig sterk, og han presset tjenestemennene opp mot trappa til andre etasje. Vitnet funderte på om fornærmedes voldsomme utagering skyldtes redsel og/eller sinne. Basketaket fortsatte bort mot utgangspartiet, og politimennene fikk etter hvert inn noe grep på fornærmede. Han ble lagt i bakken, og vitnet så at fornærmede fikk håndjern på den ene armen. Fornærmede sparket kraftig med beina. Beina gikk nærmest som "trommestikker". ... Etter at fornærmede var blitt lagt i bakken innendørs, kom det ubehagelige lyder fra fornærmede. Vitnet mener at fornærmede hev etter pusten og kanskje hadde vanskelig for å få puste. Uansett var det svært ubehagelig å høre på"

Den siste vitneforklaringen som skal nevnes under dette punkt i saksforholdet, er avgitt av en ansatt ved Østbyen servicekontor (dok. 04.34):

"... Vitnet så at politifolkene prøvde å holde tak i fornærmede, men han var helt vill. For vitnet virket det som om politiet ikke "greide på ham". Fornærmede var nærmest som en "propell" og politimennene forsøkte å få han ned i bakken, noe de etter hvert greide. ... Fornærmede var helvill og sparket med beina nærmest som noen "trommestikker". Det som hun reagerte mest på var den "kaukingen" som kom fra fornærmede. Han ropte høyt og lenge og lyden gikk "rett inn", uten at vitnet klarer å beskrive denne nærmere. Politifolkene lå og holdt fornærmede, uten at de pratet verken til hverandre eller fornærmede og hun tenkte at de forsøkte å "utmatte" han såpass at de fikk satt håndjern på han. Hun tenkte flere ganger på at fornærmede måtte være svært utholdene fordi ha ropte så lenge, samtidig som føttene hans gikk som propeller. Etter at de fikk hendene til fornærmede bak på ryggen og fikk satt håndjern på han tenkte vitnet at nå ble det stille. Til tross for at håndjern var på fortsatte fornærmede å rope en god stund, samtidig som han sparket med føttene."

Etterforskningsresultatet etterlater etter riksadvokatens syn ikke noen tvil om at Obiora satte seg kraftig til motverge da politiets tjenestemenn forsøkte å geleide ham ut. Hans motstand var av en slik art og så voldsom at tjenestemennene hadde grunn til bekymring både for egen sikkerhet og for sikkerheten til ansatte og øvrige tilstedeværende i publikumsområdet ved servicekontoret. Ut fra vitneforklaringene må det legges til grunn at de to tjenestemennene i den innledende fasen av

basketaket bare hadde begrenset kontroll over Obiora, som da åpenbart var sterkt fysisk utagerende og i psykisk ubalanse, og at de på grunn av den motstanden som ble utført, fryktet at situasjonen ville komme ut av kontroll.

Riksadvokaten legger ut fra politibetjentene A og Bs forklaringer til grunn at Obioras uvilje til å etterkomme pålegget om å fjerne seg ikke kom helt bardus på dem. Obioras atferd forut for basketaket var av en slik art at det var grunn til å forvente problemer av en eller annen art. På den annen side er det grunn til å anta at tjenestemennene ikke var forberedt på Obioras styrke eller den voldsomhet han la for dagen i motstanden mot politiets inngripen. Begge tjenestemenn har forklart at de tidligere ikke har opplevd så store vanskeligheter ved pågripelse av fysisk utagerende personer. Vitneforklaringene understøtter at tjenestemennene sto overfor en fysisk motstand av, for dem, ekstraordinær karakter.

Det er på det rene at Obiora ble utsatt for nokså massiv maktanvendelse fra tjenestemennenes side. Denne kan ha medført betydelig redsel og/eller panikkreaksjoner hos Obiora, ikke minst på grunn av det halsgrep som ble tatt av politibetjent B, og som vedvarte frem til håndjern var påsatt. Obioras fortsatte fysiske utagering og roping etter at han var brakt ned på gulvet, understøtter dette. Ut fra vitneforklaringene legges det til grunn at Obiora, mens halsgrepet var festet og etter dette, utviste en atferd og utstøtte lyder, som kunne oppfattes slik at han hev etter pusten eller hadde vanskeligheter med respirasjonen. At dette var situasjonen er også nærliggende å anta, idet halsgrepet forbigående kan ha svekket Obioras pusteevne, samtidig som hans oksygenbehov formentlig var stort på grunn av basketaket med politiet, ropingen og muligens også hans daværende sinnstilstand. Det må samtidig presiseres at det ikke er bevismessig grunnlag for å tilsidesette tjenestemennenes forklaringer om at de på dette stadiet i hendelsesforløpet ikke oppfattet situasjonen slik at Obiora hadde alvorlige pusteproblemer eller at det forelå annen betydelig risiko for hans helse.

I likhet med Spesialenheten, legger riksadvokaten til grunn at Obiora var ved bevissthet under hele pågripelsessituasjonen inne i servicekontorets lokaler og at han kom med meningsfylte utsagn. Han var også ved bevissthet da han ble brakt (slept) ut av publikumsområdet ved servicekontoret og brakt i mageleie rett utenfor inngangen i påvente av transport til politistasjonen.

3.3 Hendelsene utenfor Østbyen servicekontor

Etter at Obiora var tatt ut av publikumslokalet ble han lagt ned på trappeavsatsen utenfor inngangspartiet, en meter eller to utenfor ytre inngangsdør. Han lå på magen med håndjern på ryggen og føttene inn mot bygningen. Politibetjent C kom til stedet om lag kl. 14.05, etter at politibetjent B hadde meldt at de hadde kontroll over situasjonen og behov for umiddelbar bistand til transport.

I likhet med Spesialenheten legger riksadvokaten til grunn at Obiora periodevis fortsatt var fysisk utagerende etter at han var brakt i mageleie på trappeavsatsen og at han også fortsatte å rope høyløyt. Etterforskingen har ikke fullt ut avklart om Obioras atferd på dette stadiet i forløpet var uttrykk for at han kjempet for å få puste, slik enkelte vitner har oppfattet det, eller om det var tale om fortsatt motstand mot pågripelsen og forsøk på å komme seg fri fra politiets grep. Det kan også meget vel ha vært tale om en kombinasjon av disse to forhold. De tre tjenestemennene som var i fysisk befattning med Obiora, har forklart at de oppfattet at han gjorde fortsatt, og til dels kraftig, motstand mot pågripelsen og at de ikke gjorde seg noen tanker om at maktanvendelsen eller andre forhold kunne ha ført til respirasjons- eller kretsløpsproblemer for

Obiora før han noen minutter senere (ca. kl. 14.12) mistet bevisstheten. Det bemerkes at det ikke er bevismessige holdepunkter for å tilsidesette tjenestemennenes forklaringer om sine subjektive oppfatninger av de omtalte forhold.

Spesialenheten har lagt til grunn at politibetjent B oppholdt seg på venstre side av Obioras overkropp, og brukte egen kroppstygnde og håndleddsband for å holde Obiora nede. Politibetjent A, som var i tilsvarende posisjon på Obioras høyre side, presset ham også ned mot bakken. Riksadvokaten tilføyer at Obioras fysiske utagering på trappeavsatsen varierte i styrke og intensitet, og at det samme må antas å ha vært tilfellet for den kraft tjenestemennene anvendte for å holde ham nede. Tjenestemennene synes tidvis å ha anvendt betydelig kraft, særlig ved å presse Obiora mot underlaget, for å holde kontroll på arrestanten.

Etterforskningsresultatet etterlater noe større bevismessig tvil når det gjelder de nærmere detaljer i hendelsesforløpet på trappeavsatsen, enn det som er tilfellet for hva som skjedde inne i servicekontorets lokaler. Dette har blant annet sammenheng med at vitneforklaringene til dels er mindre detaljerte og til dels spriker på enkelte punkter. For så vidt gjelder de tre aktuelle tjenestemennenes opplevelse av de faktiske forhold, synes forklaringene fra politibetjent C – som kom til stedet etter at Obiora var plassert i mageleie på trappeavsatsen, jf. ovenfor – i hovedtrekk å være representative. Fra dokument nr. 05.03 gjengis:

”I det mistenkte kom opp til ytterdøra på Bassengbakken 1 så han at patrulje V 30 hadde pågrepet en mann ... som lå på magen utenfor hovedinngangen. Fornærmede ropte og brølte og sparket kraftig med føttene. B og A stod delvis på kne på hver side av fornærmede, og holdt fornærmede nede. Mistenkte så litt blod på steinene foran ansiktet til fornærmede. Det var ikke noen mengde, men det var blodsøl der. Mistenkte registrerte at fornærmede var blodig i området leppa, munnen, tennene. Fornærmede strittet hardt imot og lå og ropte og vred seg. B og A måtte fysisk ta tak i fornærmede, for å holde han rolig. De satt på hver sin side og holdt fast i hver sin arm på fornærmede. De holdt et grep på hendene til fornærmede som var bak på ryggen med handjern på. ... Etter hvert roet fornærmede seg ned, og patruljen V 30 trengte ikke å jobbe så hardt for å holde fornærmede rolig.

Fornærmede begynte på igjen og ble helt rabiatt. Fornærmede prøvde å komme seg løs, og han vred seg fra side til side. Fornærmede ropte, men mistenkte forstod ikke hva han sa. Mistenkte fikk ikke noe kontakt med fornærmede for han bare brølte og ropte. Mistenkte kan ikke gjengi ord eller setninger som ble sagt. Mistenkte så tydelig at fornærmede var skikkelig sterk. A og B som satt ved siden av og delvis oppå fornærmede måtte ta skikkelig tak, for å holde han rolig. De hadde et handleddsband på hver sin arm bak på ryggen på fornærmede og i tillegg måtte de ta tak i kjettingen mellom handjerna for å presse jerna opp for å holde kontroll på armene hans. Fornærmede vred seg og prøvde å komme seg løs og fortsatte å sparke rundt seg.

Mistenkte så det derfor som hensiktsmessig å prøve å få kontroll på føttene til fornærmede så han ikke skulle treffe noen. Mistenkte prøvde samtidig å snakke til fornærmede og ba han om å roe seg ned. ... Mistenkte fikk ikke noe respons på kommunikasjonen han prøvde å opprette med fornærmede. ... Mistenkte gikk så inn ved føttene til fornærmede og fanget opp den ene foten og prøvde å sette en beinlås. Det vil si at han la den ene foten i 90 grader og bøyde over og låste med den andre ved å skyve den forover. På dette tidspunktet stod mistenkte bak foten til fornærmede og han brukte tyngden sin til å presse fornærmedes fot fremover. Dette gjorde han for å låse føttene til fornærmede. Mistenkte er 80 kg, og han holdt dette grepet i noen få sekunder. Fornærmede sparket ifra, og mistenkte prøvde å holde imot. Fornærmede var så sterk at han løftet underkroppen og mye av overkroppen opp ifra bakken slik at han ble stående i bru. Mistenkte måtte ta et skritt tilbake, og han mistet grepet rundt føttene på fornærmede. Mistenkte klarte ikke å holde beinlåset på fornærmede selv om de andre to holdt han. ... Mistenkte prøvde en gang til å få kontroll på føttene til fornærmede. ... Mistenkte klarte ikke å holde beinlåset, og fornærmede klarte å sparke seg løs på nytt. ... Mistenkte trakk seg unna, og like etter roet situasjonen seg såpass at det ikke var fare for at fornærmede skulle treffe/sparke noen med føttene.”

I følge politibetjentens forklaring tok han deretter kontakt med sin kollega, D, som da var på vei ut fra politihuset med tjenestebil (marje) for transport av Obiora. Under denne samtalen

registrerte politibetjent C at Obiora ble helt rolig. Om det videre forløp heter det i dokument nr. 05.03:

”Mistenkte spurte A om han hadde besvimt. A så på fornærmede og svarte: ”Jeg vet ikke.” A opplyste at da de pågrep han inne var han helt rolig en stund etterpå, før han begynte på igjen. De diskuterte om fornærmede bare lå slik, for at de skulle tro at han hadde besvimt. Mistenkte gikk fram til hodet til fornærmede. A og B la fornærmede litt over på siden. Mistenkte gikk inn på halsen til fornærmede og letet etter puls. ... Mistenkte letet litt på siden av halsen og fant puls. Samtidig som han sjekket puls ble jakken til fornærmede åpnet opp. ... Tanken med dette var å gi fornærmede frie luftveier. Hodet lå på siden og ut fra mistenktes vurdering hadde fornærmede frie luftveier. ...

...
Polititjenestemennene ..., ... ble enig om å tilkalle ambulanse. ... Mens de ventet på ambulanse var mistenkte flere ganger og sjekket puls på halsen til fornærmede. Fornærmede lå i samme posisjon, og han hadde frie luftveier. Mistenkte fant puls, men som sagt tidligere var den vanskelig å finne. Mistenkte var usikker, og han skulle gjerne hatt ambulanse der så fort som mulig. ...”

Av lyd materialet fremgår at den beskjed tjenestemennene ga da de rekvirerte ambulanse, var at Obiora hadde kjempet så hardt i mot at han hadde ”blakka”. Det fremgår videre at politiet flere ganger purret på ambulansen, som var forsinket i forhold til hva de hadde regnet med. Obioras tilstand ble oppfattet som så bekymringsfull, at det etter noe tid ble besluttet å transportere ham til sykehuset i politiets ”marje” idet en la til grunn at dette i alle fall ikke ville ta lengre tid enn å vente på ambulansen.

I den strafferettslige kontekst er det ikke grunnlag for å tilsidesette politibetjent Cs forklaring om hendelsesforløpet slik denne er gjengitt foran, selv om enkelte vitner har oppfattet politiets handlemåte annerledes på noen punkter. Forklaringen er som nevnt i store trekk sammenfallende med det de øvrige mistenkte har forklart. Politibetjentens forklaring understøttes dessuten på flere punkter av vitneobservasjoner. Samtidig er det elementer i de forklaringer som refereres nedenfor som nyanserer bildet og bidrar til en viss tvil om enkelte punkter i hendelsesforløpet. I dokument 04.03, heter det f. eks.:

”På utsiden rett utenfor inngangsdøra ble fornærmede lagt ned på bakken. Vitnet stod igjen inne i lokalet, og han hørte at fornærmede ropte på utsiden. ... En politimann kom til og prøvde å få kontroll over føttene til fornærmede. Fornærmede sparket vilt. Vitnet var av den oppfatning at en annen politimann holdt et kne mot ryggen på fornærmede, men dette er han ikke sikker på. Han tror samtidig at hodet til fornærmede ble dunket i bakken. Den ene politimannen lå over fornærmede på samme måte som pågripelsen inne i lokalet. Vitnet antok derfor at politimannen kanskje tok et kvelertak på nytt. Vitnet så ikke politimannens arm, så han kan ikke med sikkerhet si om det er snakk om et kvelertak. ... Fornærmede ble etter hvert helt passiv”

Dokument nr. 04.07:

”Neste gang hun ser mot utgangsdøren, ligger avdøde på bakken, på magen med hodet i retning veien. ... Det var da mye brøling, og det hadde kommet enda en politimann til stedet. ... Avdøde sparket kraftig med beina, og den sist ankomne politimannen prøvde å få kontroll over beina hans. Det hadde han problemer med. De to andre politimennene jobbet også for å få kontroll over avdøde. De prøvde å holde ham alle tre, På spørsmål om hun så om noen av politimennene hadde grep rundt halsen på avdøde, er vitnet usikker. Den ene politimannen snakket i en politiradio. Vitnet husker at hun og NN snakket om at avdøde kanskje hadde fått et illebefinnende eller epileptisk anfall, siden han sprellet så mye. ... Kort tid etter blir avdøde helt rolig. Alle tre politimennene sjekket pulsen til avdøde. ... Pulsen ble sjekket fortløpende deretter. Avdøde lå på magen med beina litt i vinkel. Han lå ikke i stabilt sideleie, og hun kunne ikke se at politimennene gjorde noe med avdøde bortsett fra å sjekke pulsen. ...”

Dokument nr. 04.08:

”Vitnet opplyste at fornærmede lå med hodet inn mot muren med ansiktet ned. En politimann satt på venstre side av fornærmede med ryggen til vitnet. Vitnet mente at fornærmede hadde begge hendene rett ut fra

kroppen. Den andre politimannen satt på fornærmedes høyre side med ansiktet vendt mot vitnet som kom opp mot hovedinngangen. Denne politimannen hadde sitt høyre kne i nakken på fornærmede. ... Fornærmede kjempet voldsomt i mot og politiet holdt han fast nede. På vitnet virket det som om politiet hadde klart å låse han fast. Fornærmede ropte og skreik, og vitnet hørte ikke hva som ble sagt. ...”

Dokument nr. 04.22:

”Han gikk ut gjennom hoveddøra, og fornærmede og de to politimennene lå nå utenfor hovedinngangen. Vitnet gikk rett forbi, og fornærmede laget noen rare lyder som om han ikke fikk puste. Det var omtrent samme lydene som fornærmede kom med når han lå inne på golvet. Fornærmede lå på magen med håndjern på ryggen. Begge politimennene presset fornærmede mot bakken ved å holde hendene sine på ryggen på fornærmede. ... Like etter så vitnet at fornærmede sluttet og sparket. Vitnet regnet med at fornærmede gav seg, og han kjørte da fra stedet.”

Dokument nr.04.11:

”... Den ene politimannen satt til høyre for fornærmede med begge sine knær oppå ryggen på fornærmede. Politimannen holdt også hendene sine oppå ryggen og presset fornærmede ned. ... En annen politimann satt til venstre for fornærmede med begge sine knær inn mot overkroppen på fornærmede. Denne politimannen holdt sin venstre arm under og rundt halsen på fornærmede. ... Den tredje politimannen stod bak og prøvde å få kontroll på føttene til fornærmede. Vitnet var redd for at denne politimannen skulle bli truffet i ansiktet av fornærmedes spark. ... Etter ca 7 til 10 minutter så vitnet at fornærmede ble helt livløs, og han sparket ikke lenger med føttene. Politimannen som hadde holdt rundt halsen ... begynte å ta pulsen på fornærmede ca 6 til 10 ganger. ...”

Det vitnet som er referert i dokument nr. 04.11, har etter at riksadvokaten beordret ytterligere etterforskning, forklart seg på nytt for Spesialenheten i tilknytning til det ”halsgrep” hun mente å observere at en av polititjenestemennene hadde rundt Obioras hals. Fra dokument nr. 04.46 gjengis:

” Det første NN så var at det var tre polititjenestemenn som holdt rundt en mann. Mannen ... sprellet veldig med føttene, og ... så at han hadde veldig kraftige svære legger. Det var en sterk mann. ... NN sier at Obiora lå på magen med håndjern. Det var en polititjenestemann som satt foran med Obiora og holdt han rundt halsen. NN så ikke hvor kraftig og hvor mye han holdt rundt halsen. Man kan også vurdere at ansiktet ble holdt slik for at han ikke skal slå det ned i mursteinen. ... Det var en polititjenestemann som satt og hadde begge knærne og hendene sine på ryggen til Obiora. Den polititjenestemannen som satt bakerst med bena til Obiora, sa NN høyt at han måtte passe seg. Dette fordi Obiora var sterk og han sparket kraftig. Polititjenestemannen klarte ikke å holde nede føttene til Obiora. ... Det NN sitter igjen med etter denne hendelsen er håndgrepet rundt halsen, og det hun sa ”må de holde han så lenge (?)”. Dette var også etter at Obiora sluttet å sprelle. NN tenkte da at det var sikkert for å beskytte Obiora, for å hindre at han skadet seg selv. ... NN viser grepet, og det var at polititjenestemannen satt ved siden av Obiora og holdt venstre hånden rundt halsen på Obiora. NN mener at høyre hånden var oppå ryggen til Obiora. Den andre polititjenestemannen satt med knærne og hendene på ryggen til Obiora. NN kunne ikke se styrke i grepet rundt halsen, og valgte derfor å tro at det var for å beskytte Obiora mot å skade seg selv. NN sier at personer kan slå hodet sitt når de blir desperat. ... Hun kunne ikke vurdere om polititjenestemannen som holdt grepet rundt halsen, klemte til eller ikke. NN så at venstre hånden til polititjenestemannen kom opp ved halsen til Obiora. ... Dette grepet holdt polititjenestemannen når Obiora sprellet med bena, og etterpå. Det at han holdt grepet etter at Obiora hadde roet seg, det var det NN reagerte på, for det tok lang tid. NN så at polititjenestemannen begynte å ta pulsen med høyre hånden. Grepet med venstre hånden rundt halsen var da i samme posisjon. Polititjenestemannen flyttet hånden fra den posisjonen han holdt på ryggen til Obiora til å ta pulsen. ... Det siste NN så av hendelsen var at polititjenestemannen hadde sluppet ”halstaket” og Obiora lå livløs. Alle polititjenestemennene hadde sluppet grepene på Obiora, det var ingen av dem som holdt i han.”

Ovennevnte vitne arbeider innenfor sosialetaten. Det fremgår at vitnet som ledd i sin yrkesutøvelse har vært til stede i flere situasjoner hvor politiet har pågrepet personer som har satt seg kraftig til motverge, og hun har gitt uttrykk for at hun er innforstått med at dette kan virke voldsomt på omgivelsene. I likhet med enkelte andre, hadde vitnet intuitivt et inntrykk av at Obiora kjempet for å få puste ute på trappeavsatsen og at det hun så var en ”dødskamp”. Dette

og andre vitner har videre gitt uttrykk for at de reagerte på at politiet ikke la Obiora i stabilt sideleie etter at han var blitt stille.

Etterforskningsresultatet etterlater tvil med hensyn til om det ble tatt et eller annet grep rundt halsen eller nakken til Obiora ute på trappeavsatsen. Tjenestemennene har etter gjentatte konfrontasjoner med vitneobservasjoner om dette, benektet at det ble holdt rundt halsen, mens enkelte vitner har fastholdt det motsatte. Riksadvokaten fester i denne sammenheng særlig lit til den relativt detaljerte og balanserte forklaringen til sistnevnte vitne i dokument nr. 04.11 og 04.46. Det kan være flere grunner til ulikhetene i tjenestemennenes og enkelte vitners forklaringer på dette punkt. Situasjonen var tidvis kaotisk med tildels mye bevegelse og endringer av fysiske posisjoner frem til Obiora ble stille. Obiora lå på bakken med tre tjenestemenn over og rundt seg, hvilket kan ha gjort nøyaktige observasjoner av de enkelte grep som ble tatt vanskelige. At tjenestemennene har tatt tak Obioras hode eller halsregion for å undersøke bevissthetsnivået, kan også forklare noe av bakgrunnen for det inntrykk enkelte vitner satt igjen med. Det forelå i det hele tatt en situasjon med et betydelig potensiale for feiloppfatninger med hensyn til detaljene i den håndtering Obiora ble gjenstand for ved de ulike tidspunkter i hendelsesforløpet.

Uklarhetene omkring ovennevnte spørsmål er likevel utilfredsstillende. Det bør i den sammenheng presiseres at også et eventuelt grep om Obioras hals utenfor servicekontoret bare er av betydning for vurderingen av straffbarheten dersom dette var av en slik art at det virket negativt inn på hans respirasjon eller kretsløp og således var en medvirkende faktor til dødsfølgene (kvelertak eller lignende). Riksadvokaten finner det klart at det ikke er bevismessig grunnlag for å konstatere at det ble festet et grep av en slik karakter. Det er her tilstrekkelig å vise til hva det ovennevnte vitne har forklart om at hun tenkte at grepet om halsen var satt for å beskytte Obiora mot å skade seg mot det harde underlaget. Selv om det skulle ha vært bevisgrunnlag for å slå fast at det på en eller annen måte ble holdt rundt Obioras hals ute på trappeavsatsen, ville dette vitnets forklaring alene ha ført til ikke ubetydelig tvil om karakteren av grepet. Det skal tilføyes at utredningene fra de medisinske sakkyndige heller ikke gir støtte for at det ble tatt et nytt halsgrep av den karakter som er omtalt foran, se punkt 3.5 nedenfor.

Det er fremkommet vitneutsagn om at Obioras hode ble dunket mot underlaget. Dette er i og for seg forenlig med det politibetjent C har forklart om at Obiora var blodig på og rundt munnen da førstnevnte ankom stedet, og at han også observerte noe blod på hellene under Obioras hode. Riksadvokaten bemerker at det ikke er bevismessig grunnlag for å slå fast at Obioras hode ble dunket i bakken ved noen aktiv og bevisst handling fra tjenestemennes side. De har forklart at Obiora på et tidspunkt skallet kraftig bakover. Han falt dessuten ukontrollert i gulvet under basketaket inne, og han ble etter alt å dømme lagt tungt i bakken da tjenestemennene plasserte ham i mageleie på trappeavsatsen. Det kan ikke ses bort fra at skadene rundt Obioras munn kan ha oppstått i forbindelse med disse hendelsene.

Tjenestemennene har forklart at det ikke fant sted noen gradvis nedtrapping av den fysiske aktiviteten fra Obioras side før han mistet bevisstheten. På samme måte som han tidligere under pågripelsen plutselig var blitt midlertidig rolig, avtok den aktivitet som av tjenestemennene ble tolket som fysisk motstand, brått. At dette var situasjonen understøttes av vitneobservasjoner, og det foreligger ikke avgjørende bevis som taler mot at tjenestemennenes beskrivelse av situasjonen her kan legges til grunn. Fordi Obiora tidligere var blitt fysisk aktiv etter å ha roet seg ned, var tjenestemennene først usikre på hvordan situasjonen skulle bedømmes. Da de forstod at Obiora hadde mistet bevisstheten, ble ambulansere straks rekvirert.

Ut fra vitneobservasjonene er det en nærliggende konklusjon at Obiora ikke ble lagt i stabilt sideleie i egentlig forstand, etter at tjenestemennene konstaterte at han var bevisstløs. Det er samtidig ikke bevismessig dekning for å tilsidesette tjenestemennenes forklaring om at de sikret frie luftveier ved å åpne Obioras klær i halspartiet og legge hans hode til siden. Det legges til grunn at tjenestemennene etter at bevisstløsheten inntrådte flere ganger undersøkte puls og åndedrett, og at de mente å registrere begge deler blant annet ved at Obioras brystkasse hevet og senket seg. Av lydloggen fra kommunikasjonen med operasjonssentralen og ambulansesentralen, fremgår at de på dette stadiet hadde stor oppmerksomhet mot Obioras tilstand og utviste bekymring for denne. Det er også denne bekymring som medførte at tjenestemennene besluttet å transportere Obiora selv til sykehuset i politiets tjenestebil, fremfor å vente på ambulansen som var forsinket i forhold til hva de hadde regnet med.

Tjenestemennene ga ikke førstehjelp på stedet ut over å foreta det de mente var nødvendig for å sikre frie luftveier. Begrunnelsen var at de mente å registrere puls og respirasjon, og at de derfor vurderte hjertemassasje og kunstig åndedrett som unødvendig.

Det legges til grunn at situasjonen ute på trappeavsatsen varte mellom 10 og 15 minutter. Noe av tidsforløpet må tilskrives at tjenestemennene ventet på den ambulansen som var tilkalt, men som ikke ankom med den ønskede hurtighet.

3.4 Transporten til St. Olavs Hospital og situasjonen ved ankomst

Det antas at transporten av Obiora ble påbegynt omkring kl. 14.16, med ankomst St. Olavs hospital en gang mellom kl. 14.23 og 14.25.

En av sykepleierne som tok i mot Obiora ved St. Olavs Hospital har i følge dok. 04.36 forklart:

”Fornærmede lå med hodet mot veggen i politibilen med bena mot døren. Ansiktet var ned, han lå på maven og med hendene i håndjern bak på ryggen. Beina lå bøyd opp mot døra, og beina datt ut da døra ble åpnet. ... Slik som fornærmede lå da vitnet så ham første gang, lå han ikke med frie luftveier. Hva som eventuelt hadde skjedd forut for dette vet hun ikke, om han hadde falt ned slik i siste svingen inn mot sykehuset eller ikke, men slik fornærmede lå da hun første gang så han, lå han med ufrie luftveier. Vitnet vil bemerke at hun ikke aner hva som hadde skjedd forut for dette og at hun kun kan si det hun så akkurat idet dørene på politibilen ble åpnet og hun så fornærmede første gang.”

En annen sykepleier har i følge dok. 04.37 forklart seg tilsvarende om hvordan Obiora lå i politibilen ved ankomsten til sykehuset:

” ... da lå det en mann ... helt flatt på magen med ansiktet ned i gulvet på denne kommandobilen. Føttene til fornærmede datt ut idet K. åpnet dørene, slik at fornærmede ble liggende med knærne utenfor bilen. Slik vitnet tolket det hadde fornærmede ligget med føttene oppetter dørene. Det satt 3 politimenn bak i bilen,”

Vitnene har verken i disse eller senere avhør kunnet kaste lys over spørsmålet om hvordan Obiora lå under selve transporten, før dørene på politibilen ble åpnet etter ankomsten til sykehuset. De eneste bevis som foreligger om dette er forklaringene fra de tre tjenestemennene som satt bak i bilen sammen med Obiora. Disse har gitt uttrykk for at Obiora ble lagt mest mulig på siden, samtidig som hodet ble lagt bakover. Dette ble gjort for å sikre frie luftveier. Obioras ben ble bøyd opp ved kneleddet for at han skulle få plass i bilen. Håndjernene ble ikke fjernet da tjenestemennene ikke våget dette for det tilfelle at Obiora skulle gjenvinne bevisstheten og på nytt sette seg kraftig til motverge.

Det fremgår at politibetjent C mente å registrere puls på Obiora under transporten. Ved ankomsten til sykehuset bistod tjenestemennene med å løfte Obiora opp på båren. En av sykepleierne har forklart at hun mente å kjenne en svak puls på Obioras hals da båren var på vei inn. Turnuslegen på stedet mente å kjenne det samme ved mottakelsen av Obiora. Dette fremgår også av innleggelseskriv for akuttavdelingen, dokument nr. 07.09. Etter at medisinsk utstyr var koblet til ble det konstatert at hjertet stod stille. Gjenopplivning ble forsøkt, men lyktes ikke. Obiora ble erklært død kl. 15.34.

Det legges til at det i en strafferettslig kontekst vanskelig kan konstateres at transportmetoden fikk noen betydning for det fatale utfallet, i og med at de medisinsk sakkyndige har konkludert med at Obiora kan ha avgått ved døden allerede før transporten ble påbegynt, se punkt 2.5. nedenfor.

3.5 Dødsårsaken

Av obduksjonsrapporten av 9. november 2006 fra førsteamanuensis, dr. med., overlege Ivar Sjøak Nordrum og professor emeritus, dr. med. Olav Haugen, fremgår at det ble påvist blødninger i Obioras halsmuskulatur, blødning bak spiserøret og i strupehodet, samt brudd med blødning i skjoldbrusken på venstre side. På bakgrunn av de sakkyndiges utredninger anser riksadvokaten det som mest nærliggende at disse skadene ble påført Obiora i forbindelse med det halsgrep som politibetjent B benyttet inne i servicekontorets lokaler. Det legges til grunn at dette halsgrepet i seg selv ikke var dødelig, men at det sannsynligvis var en medvirkende årsak til at Obiora døde under pågripelsen.

Om dødsårsaken heter det i obduksjonsrapporten, under overskriften sammendrag og konklusjon:

”Dødsårsaken kan ikke fastslås med sikkerhet, men ved å sammenholde opplysninger gitt fra Spesialenheten for politisaker, avhør av mistenkte og vitner og resultat av rekonstruksjon med obduksjonsfunnene og de kjemiske analyser, er det likevel sannsynlig at døden skyldes kvelning (surstoffmangel).

Hendelsesforløpet taler for at nå avdøde, som trolig var i sterkt sinnsmessig opprør, har kommet i en for åndedrettet meget kritisk situasjon ved at det først ble anlagt ”halsgrep” og at han deretter ble lagt i maveleie iført håndjern. På et tidspunkt har det dessuten vært øvet trykk på brystkassen slik at pustebevegelsen har blitt ytterligere hemmet mens han fortsatt var bakkbundet og lå i maveleie.

Det er ikke mulig å fastslå nøyaktig dødstidspunkt, men det må likevel anses for mest sannsynlig at sirkulasjonsstans var inntrådt ved ankomst til sykehuset kl. 14.25, muligens allerede før transport til sykehuset fant sted. Dødstidspunktet ble registrert som 07.09.06 kl. 15.34, etter ... intensiv hjerte- lungeredningstiltak uten effekt.”

De samme sakkyndige har etter anmodning fra Spesialenheten avgitt en tilleggsuttalelse av 17. november 2006. På spørsmål om det kan ha blitt tatt mer enn ett halsgrep på Obiora, har de sakkyndige svart:

”Det er ikke mulig på basis av obduksjonsfunnene å si noe sikkert om dette. Det kan ikke utelukkes, men det er heller intet som direkte peker på at så skulle være tilfelle. Vi har antatt ut fra opplysningene at både punktblødningene, de indre bloduttredelser i halsmuskulaturen og bruddskaden i skjoldbrusken passer med å ha oppstått ved det halsgrepet som ble anlagt mens man forsøkte å få håndjern på avdøde. På det tidspunkt skal avdøde også ha gitt uttrykk for puste vansker.”

Om utviklingen av Obioras tilstand er det videre uttalt:

”Halsgrepet, med påfølgende påsetting av håndjern under sterk motstand og deretter brakt i maveleie, har utvilsomt ført til at nå avdøde var i en tilstand av sterk lufthunger (relativ surstoffmangel), med økt puls og blodtrykkstigning, og mulig forbigående nedsatt bevissthet. ”Han roet seg forbigående”, men kunne ikke gå, før han ble slept ut av kontorområdet og lagt på maven. ... Mens han fortsatt lå i maveleie og ble presset ned mot underlaget, var nå avdøde en periode våken, og gjorde pånytt forbigående kraftig motstand, før han igjen ble ”slapp og virket livløs”. Da reagerte han ikke på tiltale eller smertestimuli, og det ”var ingen reaksjon i øynene”. Det vil si at han på dette tidspunkt var dypt bevisstløs – som følge av at det da var inntrådt en alvorlig grad av hjerneskade, som følge av surstoffmangel. Denne skyldes enten alvorlig/livstruende blodstrykksfall som ikke sikret hjernen tilstrekkelig blodtilførsel, eller at hjertestans/sirkulasjonsstans var inntrådt.”

I uttalelsen er det gitt flere litteraturreferanser som omhandler den risiko som er forbundet med at urolige eller aggressive personer blir lagt i maveleie for å bli påsatt håndjern eller utsatt for andre tvangsmidler. De sakkyndige uttaler:

”Undersøkelsene taler for at plassering i bukleie/maveleie vanskeliggjør åndedrettet i en slik grad at det kan medføre alvorlig surstoffmangel, med påfølgende bevisstløshet og sirkulasjonssvikt/hjertestans. Hos friske forsøkspersoner er det vist at etter å bli fastspent i maveleie for 3 minutter, synker vitalkapasiteten (maks lungekapasitet) med 40%, hjertefrekvensen synker med 20%, blodtrykket med ca. 30% og hjertets slagvolum med ca. 35% (Roeggia et al 1997). Situasjonen i det aktuelle tilfellet har mange likhetstrekk med to tilfeller rapportert fra Danmark (Simonsen 1997, Leth & Gregersen 2003), bortsett fra at disse også var alkoholpåvirket, mens det i det ene tilfellet dreide seg om en ung diabetiker. Det ble angivelig ikke anvendt ”halsgrep”, men begge ble påsatt håndjern og brakt i maveleie, der den ene døde brått. Den andre ble fraktet i politibil liggende i maveleie og hadde hjertestans ved fremkomst til politistasjonen der hjerte-lungeredning fikk hjertet i gang, men han fikk varig alvorlig hjerneskade.”

Professor, dr. med. Eldar Søreide ved Stavanger Universitetssjukehus, har i sakkyndig uttalelse 15. februar 2007 støttet konklusjonene i obduksjonsrapporten med hensyn til dødsårsak og sannsynlig tidspunkt for dødens inntreden. Om farene ved bruk av maveleie, har han uttalt:

”Innledningsvis vil jeg si at kvelningsdød hos agiterte og kjempende personer som motsetter seg inngripen fra politi, må legges i bakken og tvangsfixeres med håndjern og/eller annen fysisk makt, og som blir liggende i bukleie, er omtalt flere ganger både i rettsmedisinsk og akuttmedisinsk litteratur. Man har etter hvert fått økt kunnskap om problemet og synes nå å ha økt fokus rundt disponerende faktor (rus, psykiatri, kronisk sykdom) og mulig forebygging.

Leiebetinget kvelning omtales i engelsk litteratur både som ”restraint asphyxia in in-custody deaths”, ”positional asphyxia of restraint”, ”agitated delirium and sudden death” og ”restraint position and positional asphyxia”. Felles er at det dreier seg om ekstremt utagerende personer, ofte men ikke alltid psykiatriske pasienter eller rus påvirkede personer, som opparbeider et stort surstoffbehov pga en voldsom kjempen mot å bli holdt fast/nede, og som ved fysisk makt og/eller ved bruk av håndjern eller tvangstrøye tvinges til å ligge i maveleie over tid. Slike dødsfall er beskrevet både i forbindelse med politiarbeid, i psykiatrien og ved ambulansetransporter. Ut fra min egen erfaring vil jeg si at kunnskapen om denne mulige kvelningsmekanismen nok ikke [er] veldig utbredt blant helsepersonell. Sannsynligvis heller ikke blant polititjenestemenn, i den forstand at mye fokus synes å ha vært rettet mot bruk av halsgrep/kvelertak ved pågripelser, og de farer som er forbundet med dette.

For å illustrere mekanismen for denne type dødsfall kan man tenke seg den utagerende personen som en idrettsutøver som har ytet makimal innsats over kort tid og opparbeidet seg en uttalt surstoff mangel i vevet med følgende ”melkesyre i musklene” (=acidose). Denne surstoff mangelen og ”surheten i kroppen” vil idrettsutøveren kompensere med dyp og rask pusting (hyperventilasjon), noe omgivelsene vil oppleve som høylydt gispende pusting. Situasjonen i kroppen vil da raskt normaliseres. Dersom idrettsutøveren legges i bakken og holdes fast i bukleie samtidig som også bevegelsene i brystkassen hemmes vil den uttalte surstoffmangelen og lufthungeren vedvare. Den økende surstoffmangelen vil i verste fall medføre bevisstløshet, fallende puls og til slutt puste- og hjertestans.”

På spørsmål fra Spesialenheten om halsgrepet tatt inne på servicetorget kan ha forårsaket kvelning og om et slikt grep kan ha utløst tilstander som alene har medført død, har professor Søreide svart følgende:

”Nei, om det dreier seg om det ene beskrevne halsgrepet inne i lokalet, så har ikke det umiddelbart forårsaket kvelningsdøden. Det er dog den mest sannsynlige årsak til de påviste indre skadene i halsen rundt pusterøret. Denne skaden kan ha forverret pustemuligheten hos denne personen i den etterfølgende perioden. ... Generelt kan man si at ett halsgrep holdt over flere minutters tid kan medføre umiddelbar død, men ikke slik at døden inntreffer på senere tidspunkt slik forløpet er dokumentert i dette tilfellet.”

I tilleggsuttalelse 3. juli 2007, har professor Søreide uttalt at det etter hans vurdering er ”svært lite sannsynlig” at forløpet hadde blitt annerledes dersom det ikke var blitt festet et halsgrep på Obiora inne i servicekontorets lokaler. De øvrige sakkyndige (Haugen og Nordrum) har i tilleggsuttalelse 22. august 2007 gitt uttrykk for at utfallet ”mest sannsynlig” ville ha blitt det samme selv om det ikke hadde blitt benyttet halsgrep. I følge disse sakkyndige skjedde den avgjørende pustehindring da Obiora lå i maveleie, bakkundet, og det samtidig ble øvet press mot brystkassen. Til spørsmålet om betydningen av transportmetoden har professor Søreide uttalt:

”På spørsmålet om transportmetoden slik den er beskrevet kan ha hatt betydning for forløpet, legger jeg til grunn to forhold belyst i min forrige rapport.

- a) nemlig at ”det må likevel anses som mest sannsynlig at sirkulasjonsstans var inntrådt ved ankomst til sykehus kl. 14.25, muligens allerede før transport til sykehuset fant sted.”
- b) videre at de involverte tjenestemenn ikke oppfattet at det forelå sirkulasjonsstans og at hjerte-lungeredning (HLR) var nødvendig.

På denne bakgrunn mener jeg transportmetoden høyst sannsynlig ikke har hatt betydning for forløpet da sirkulasjonsstans allerede var inntrådt før transport og HLR ikke ble igangsatt. ... Hadde man derimot forstått at det forelå sirkulasjonsstans og at HLR var nødvendig, ville både valg av transportmetode og det i det hele tatt å transportere pasienten vært helt uhensiktsmessig og i strid med gjeldende akuttmedisinsk praksis i Norge. Hos livløse pasienter er grunnregelen at man skal drive HLR på stedet i påvente av kyndig hjelp fra ambulansespersonell. Adekvat HLR under transport er meget vanskelig å gjennomføre selv i vanlige ambulanser.”

De sakkyndige Haugen og Nordrum har i uttalelsen av 20. august 2007 konkludert slik på tilleggsspørsmålet om transportmetodens betydning for utfallet:

”Etter vår vurdering er det ... trolig at døden kan ha inntrådt før transport til sykehuset startet. Måten transporten skjedde på har derfor neppe spilt noen rolle for utfallet av saken. Det må likevel bemerkes at transport av ”livløse” ikke bør skje på en måte som beskrevet, men at livreddende tiltak må iverksettes på stedet inntil kvalifisert bistand ankommer. ... Konklusjonen på riksadvokatens spørsmål blir derfor at transportmetoden som ble benyttet i dette tilfelle sannsynligvis ikke har hatt betydning for utfallet i saken.”

Riksadvokaten legger etter dette til grunn at Obiora døde på grunn av surstoffmangel (kvelning) og de fysiologiske reaksjonene som surstoffmangelen igangsatte. I likhet med Spesialenheten finner riksadvokaten det nødvendig å understreke at dette ikke innebærer at han døde som følge av strangulering (kverking) eller noen enkeltstående handling som utløste kvelningsdøden. Døden inntrådte etter alt å dømme som følge av en kombinasjon av flere forhold, hvor faktorer knyttet til det de sakkyndige har omtalt som ”leiebetinget kvelning” høyst sannsynlig har spilt en helt sentral rolle.

Spesialenheten for politisaker har sammenfattet sin vurdering av dødsårsaken slik i vedtaket av 4. mai 2007:

”Surstoffmangel eller oksygenunderskudd antas å ha oppstått som følge av pusteproblemer etter press mot halsen, egne anstrengelser for å motsette seg pågripelsen, plasseringen i mageleie over noe tid og at politiets maktanvendelse for å holde han nede og i ro har gitt press mot hardt underlag.”

De opplysninger og vurderinger som er tilkommet saken i forbindelse med den etterforskning som er foretatt etter riksadvokatens ordre 28. juni 2007, styrker Spesialenhetens bedømmelse av de sentrale årsaksforhold bak Obioras død.

4. Spørsmålet om straffansvar

4.1 Polititjenestemennene

4.1.1 Innledning

Spesialenheten for politisaker har som nevnt innledningsvis, etterforsket og vurdert saken som mulige overtredelser av straffeloven § 228 første og annet ledd, annet straffalternativ (legemsfornærmelse med dødsfølge), straffeloven § 229 tredje straffalternativ (legemsbeskadigelse med dødsfølge), straffeloven §239 (uaktsomt drap) og straffeloven § 325 (grov uforstand i tjenesten). Riksadvokaten er på basis av det hendelsesforløp som er beskrevet og det faktum som er lagt til grunn under punkt 3 foran, enig i Spesialenhetens avgrensning av det strafferettslige temaet i saken.

Det sentrale spørsmål i saken er om tjenestemennene kan holdes strafferettslig ansvarlig for at Eugene Ejieke Obiora avgikk ved døden i forbindelse med pågripelsen, eventuelt for isolerte legemskrenkelser under håndteringen av situasjonen, med utgangspunkt i det beskrevne faktum.

4.1.2 Straffansvar for dødsfølgen og for legemskrenkelser

I. Var maktanvendelsen lovlig?

a. Tema

Det springende punkt i saken er om tjenestemennenes maktanvendelse i dette tilfellet var lovlig. Gikk tjenestemennene helt eller delvis utenfor rammene for lovlig maktbruk, skal spørsmålet om straffansvar bedømmes ut fra om handlingen(e) oppfyller de objektive og subjektive vilkår for straff etter de(t) aktuelle straffebud. Dette gjelder også spørsmålet om straffansvar for at Obiora avgikk ved døden. Må maktanvendelsen bedømmes som ulovlig vil politiets tjenestemann med andre ord være strafferettslig ansvarlig på lik linje med alle andre som har begått en eller annen form for legemskrenkelse som rammes av straffeloven. Var handlemåten lovlig, vil det derimot ikke være grunnlag for straffansvar for den maktanvendelse som fant sted i forbindelse med pågripelsen av Obiora.

Innledningsvis under dette punktet bemerkes at det ved mange pågripelser finner sted maktanvendelse fra politiets side som isolert sett kan betraktes som legemskrenkelser i straffelovens forstand, f eks ved at det settes mer eller mindre smertefulle grep for å få tvunget

en arrestant til å etterkomme tjenestemenns ordre, eventuelt passivisere vedkommende. Maktanvendelse er ofte nødvendig for å motvirke trusler eller voldsbruk mot tredjemenn eller politifolkene selv, for å forhindre skadeverk, for å opprettholde ro og orden, for å få gjennomført lovlige pågripelser eller for å hindre at arrestanten gjør skade på seg selv.

Utgangspunktet for vurderingen her er at det er hevet over tvil at tjenestemennenes maktanvendelse overfor Obiora, isolert sett, oppfyller de objektive straffbarhetsvilkår for hva som kan anses som legemskrenkelser etter straffeloven.

b. Rettslige utgangspunkter – straffeloven § 48 tredje ledd

Politiets tjenestemenn har etter politiloven og politiinstruksen adgang til å anvende makt for å gjennomføre sine tjenesteplikter. Hjemmelen for politiets bruk av makt følger av politiloven § 6 fjerde ledd. Her er det bestemt at makt kan anvendes under tjenesteutførelsen i den utstrekning det er nødvendig og forsvarlig. Om maktanvendelsen var nødvendig og forsvarlig vil i hovedsak bero på en vurdering av hvilken situasjon politiet sto overfor, sammenholdt med de virkemidler (metoder) som ble benyttet. Rammene for hva som kan anses som forsvarlig og nødvendig maktutøvelse fra politiets side er nærmere regulert i politiloven § 6 annet ledd. Av denne bestemmelsen følger at politiet ikke skal ta i bruk sterkere virkemidler uten at svakere midler må antas utilstrekkelige eller uhensiktsmessige, eller at slike forgjeves har vært forsøkt. Politiet må med andre ord gå frem så skånsomt som mulig. I tillegg gjelder det et krav om at maktbruken må være nødvendig og forholdsmessig ut fra situasjonens alvor, formålet med tjenestehandlingen og forholdene for øvrig.

Spørsmålet om maktbruk i form av legemskrenkelser under lovlige pågripelser er ulovlig og straffbar eller lovlig og straffri, reguleres av straffeloven § 48 tredje ledd, jf. annet ledd om nødverge. Etter bestemmelsens tredje ledd er reglene i annet ledd om adgangen til å avverge rettsstridige angrep, gitt tilsvarende anvendelse på handlinger som foretas for å gjennomføre en lovlig pågrep. Avgjørende for spørsmålet om straffrihet eller straffansvar beror etter § 48 på om handlingen var nødvendig og at den ikke må karakteriseres som "ubetinget utilbørlig". Hva som er nødvendig og tilbørlig maktutøvelse, må vurderes i lys av politilovens vilkår om forholdsmessighet i maktanvendelsen og kravet om å benytte det minst inngripende virkemiddelet, jf. Rt. 2007 side 1172 (avsnitt 34).

Høyesterett har i flere avgjørelser, herunder i nevnte kjennelse i Rt. 2007 side 1172, lagt til grunn at det generelt er behov for romslighet når lovligheten av politiets tjenesteutøvelse skal vurderes. I avgjørelse inntatt i Rt. 1995 side 661 ga Høyesterett sin tilslutning til følgende uttalelser i byrettens dom i samme sak:

"Det som deretter må vurderes er hvorvidt As handling er rettstridig, m.a.o. hvorvidt han i sin stilling og situasjon straffritt kunne fjerne B på den måten som det ble gjort. I den forbindelse er det grunn til å understreke at politiet er det organ som kan utøve maktanvendelse overfor borgerne uten at dette uten videre skal føre til strafferettslige reaksjoner. Dette er helt nødvendig for at politiet skal utføre sine roller som ordensvern og det legges generelt til grunn at politiet må kunne utøve den makt som anses nødvendig for å få gjennomført tjenesteoppdraget. Vurderingen må skje der og da og det må levnes politiet en forholdsvis romslig ramme når man skal vurdere handlingen i ettertid."

Avgjørelsen i Rt. 2003 side 948 gjaldt vurdering av en polititjenestemanns opptreden i forhold til politiloven § 6. Høyesterett sluttet seg der til følgende uttalelser fra lagmannsretten i samme sak:

”Det er likevel klart at avgjørelsen av om makt skal anvendes i stor grad må bero på skjønnsmessige vurderinger tatt av den aktuelle tjenestemann i situasjoner som kan være meget vanskelig å takle, og at det derfor i noen grad må gis rom for feilvurderinger uten at det derved kan konstateres at vedkommende tjenestemann har gjort seg skyldig i noe straffbart.”

c. Betydningen av tjenestemannens egen vurdering av situasjonen

Ved vurderingen av straffbarheten skal tjenestemannens egen oppfatning av situasjonen i utgangspunktet legges til grunn. Dersom det konstateres at tjenestemannen har foretatt feilvurderinger, er det et vilkår for straffansvar at denne feilvurderingen kan bebreides ham som uaktsom og at også den uaktsomme handling eller unnlattelse er straffbar etter loven, jf. f.eks. Ot.prp. nr. 90 (2003 – 2004) side 209, hvor det heter:

”Flere av eksemplene som ... nevner i sin høringsuttalelse, knytter seg til den situasjon at tjenestemannen tar feil av den faktiske situasjonen, og av den grunn bruker mer makt enn det som objektivt sett var nødvendig. Her som på andre områder gjelder at det er tjenestemannens egen oppfatning av den faktiske situasjon som må legges til grunn. Bare der handlingen er straffbar også ved uaktsomhet vil en uaktsom feiloppfatning av den faktiske situasjon føre til straffansvar. Er feiloppfatningen ikke uaktsom, er tjenestemannen straffri.”

Det som her er sagt følger av straffeloven § 42 og kravet til subjektiv skyld (forsett). Prinsippet gjelder generelt i strafferetten, og ikke bare for politiet.

d. Den samlede maktanvendelsen er avgjørende

Det har som nevnt ikke latt seg gjøre å påvise at enkelte konkrete handlinger eller bestemte hendelser var den direkte årsak til at Obiora døde. I følge de medisinske sakkyndige skyldtes dødens inntreden trolig flere faktorer som virket sammen over tid og utviklet seg negativt og som til slutt førte til det fatale utfallet. I denne situasjonen må spørsmålet om tjenestemennenes bruk av makt var lovlig eller ikke, forankres i en samlet vurdering av tjenestemennenes maktanvendelse og handlemåte frem til det sannsynlige tidspunktet for at Obiora avgikk ved døden. Ved vurderingen må det både legges vekt på opplysningene om begrunnelsen for og innholdet i den maktanvendelse som fant sted på de ulike stadier i hendelsesforløpet, og på tjenestemennenes subjektive forståelse og vurdering av situasjonen og behovet for bruk av makt. I tilknytning til det siste er det et spørsmål om tjenestemennene kan bebreides for at de ikke forstod at det var en mulighet for at Obiora kunne komme til å dø som følge av den totale maktanvendelsen mot ham i den tilstand han befant seg i, eller at de i det minste kunne ha innsett muligheten av det fatale utfallet slik situasjonen utviklet seg.

e. Riksadvokatens vurdering

Når det gjelder den konkrete bedømmelsen av tjenestemennenes opptreden i denne saken, er det etter riksadvokatens vurdering ikke grunnlag for å stille spørsmål ved lovligheten av deres innledende håndtering av situasjonen. Slik riksadvokaten ser det etterlater etterforskningsresultatet, som nevnt, et klart inntrykk av at tjenestemennene tok seg god tid og forsøkte å håndtere Obiora med et minimum av virkemidler, før det kom til den fysiske konfrontasjonen som fikk en så tragisk utgang. Det ble i denne forbindelse blant annet etablert ny kontakt mellom Obiora og saksbehandler ved servicesenteret.

Den innledende fase og den fysiske konfrontasjonen

Politiet var som tidligere beskrevet, tilkalt av personalet ved Østbyen servicesenter fordi de på grunn av Obioras oppførsel følte seg utrygge. Tjenestemennene B og A hadde, slik situasjonen utviklet seg, åpenbart saklig grunn til å gi ham pålegg om å forlate kontoret. Det understrekes at Obiora var rettslig forpliktet til å følge dette pålegget, jf. politiloven § 5. Slik riksadvokaten bedømmer bevisene kan det ikke ha foreligget noen misforståelse hos Obiora med hensyn til innholdet i det pålegg som ble gitt og bakgrunnen for dette. Når Obiora ikke etterkom politiets ordre om å fjerne seg, var det klart innenfor det som kan anses som lovlig virkemiddelbruk at tjenestemennene festet grep om hver sin arm med sikte på å geleide ham ut av lokalene. Dette er standard prosedyre i tilfeller hvor personer nekter å etterkomme pålegg fra politiet om å fjerne seg. Slik situasjonen da hadde utviklet seg, medfører ikke den omstendighet at Obioras sinnstilstand og oppførsel kunne gi grunn til å frykte at han ville motsette seg å bli ført ut av lokalet, at denne beskjedne maktanvendelse det her var tale om anses unødvendig eller ubetinget utilbørlig etter reglene i straffeloven § 48 eller politiloven § 6. Tjenestemennene hadde på dette stadiet i hendelsesforløpet ikke bare rett, men også plikt, til å sørge for at Obiora ble fjernet fra stedet.

I punkt 3.2 foran er det lagt til grunn at Obiora satte seg kraftig til motverge da politiets tjenestemenn forsøkte å geleide ham ut, og at motstanden var av en slik art og så voldsom at de hadde grunn til bekymring for egen sikkerhet og for sikkerheten til ansatte og øvrige tilstedeværende i publikumsområdet ved servicekontoret. Det tilføyes at det ikke er grunnlag for å konstatere at det var noe negativt ved tjenestemennenes opptreden som utløste motstanden hos Obiora. Det var ham alene som skapte situasjonen som gjorde maktanvendelse nødvendig. Tjenestemennene var uforberedt på styrken og intensiteten i motstanden, og hadde i den innledende fasen av basketaket bare begrenset kontroll over Obiora. For ordens skyld bemerkes at det ikke er tvilsomt at vilkårene for lovlig pågrep av Obiora var til stede på dette tidspunkt. At tjenestemennene i denne situasjon benyttet stor kraft for å vinne kontroll over Obiora ved å få lagt ham i gulvet og påført ham håndjern, kan ikke kritiseres på rettslig grunnlag. Slik forholdene lå an, kan de heller ikke bebreides for å ha reagert for raskt med bruk av makt. Med unntak av det omtalte halsgrepet, kan riksadvokaten ikke se at tjenestemennene i samband med basketaket inne i lokalene benyttet andre metoder enn det som må anses som ordinært ved pågrep av sterkt utagerende personer. Tjenestemennene har riktignok forklart at den motstanden de møtte var helt ekstraordinær. Dette understøttes av det flere vitner har forklart om basketaket, og om politiets bestrebelse for å få kontroll. Det må derfor antas at tjenestemennene benyttet betydelig mer kraft enn det som er vanlig ved vanskelige pågrep. Heller ikke dette medfører at maktbruken blir ulovlig, idet det følger av prinsippene om forholdsmessighet at virkemiddelbruken kan tilpasses den situasjon politiet står overfor når det, som her, er nødvendig å oppnå kontroll over en person som aktivt motsetter seg en lovlig pågrep. Halsgrepet omtales særskilt nedenfor. Den øvrige maktanvendelsen inne i servicekontorets lokaler, var etter riksadvokatens oppfatning utvilsomt innenfor rammene av det lovlige etter straffeloven § 48, jf. politiloven § 6.

Halsgrepet m m

Riksadvokaten finner bedømmelsen av det halsgrep som politibetjent B benyttet i forbindelse med forsøkene på å få kontroll over Obiora i publikumsområdet ved servicekontoret vanskeligere. Det har særlig sammenheng med det betydelige skadepotensialet som slike halsgrep har og som i verste fall kan medføre døden. Justisdepartementet nedla i rundskriv G-72 av 21. mai 1991 forbud mot bruk av denne typen grep, nettopp på grunn av erfaringer en da nylig hadde gjort seg med hensyn til farepotensialet. I rundskriv G 20/92 av 22. januar 1992 ble det lempet noe på forbudet, ved at det ble åpnet for bruk av halsgrep i nødvergesituasjoner hvor det

rettsstridige angrep er så graverende at det ikke står andre og mer lempelig virkemidler til rådighet. Det må legges til grunn at tjenestemennene var kjent med departementets retningslinjer og med farene ved anvendelse av halsgrep. De skader som er konstatert på og i Obioras hals, med brudd på skjoldbrusken, oppstod etter alt å dømme som følge av halsgrepet. Denne skaden var i følge de sakkyndige ikke i seg selv livstruende og førte heller ikke til at Obiora døde. Ser man isolert på denne handling utelukker det i seg selv anvendelse av § 229 tredje straffalternativ (straffansvar for dødsfølgen), men ikke straffansvar for ”ordinær” legemsbeskadigelse (første eller annet straffalternativ). Det som her er sagt utelukker heller ikke straffansvar etter straffeloven § 228 første og annet ledd. Spørsmålet om sistnevnte bestemmelse rammer forholdet, beror på om denne handling isolert sett kan betraktes som lovlig.

Spesialenheten har i vedtaket om henleggelse vurdert halsgrepet slik:

”Grepet, slik det beskrives av B, anses utvilsomt å kunne medføre innsnevring av luftrøret og nedsatt oksygentilførsel og antas å ha forårsaket de beskrevne bloduttredelser i halsmuskulaturen og skade i skjoldbrusken. Spesialenheten ser allikevel ikke at det å sette et slikt grep i den aktuelle situasjonen i seg selv kan lede til straffansvar Vernet omkring offentlige tjenestemenns myndighetsutøvelse er sterkt og Obioras slag med albuen er etter Spesialenhetens vurdering et rettsstridig angrep, som politibetjent B rettmessig tilpasser sin tjenesteutførelse i forhold til og som han forsvarer seg mot. Det anses idet halsgrepet settes å foreligge en situasjon som gir anledning til avvergelse og forsvar, jf. straffeloven § 48. Det vises ellers til at grepet har karakter av å være et improvisert valg i en kampsituasjon. Det har ikke vært holdt over lang tid og formålet med grepet ses på ingen måte å ha vært å oppnå passivitet ved kveling, men har hatt som mål å få kontroll på Obiora, som inne på servicekontoret og i nærvær av mange ansatte og brukere av kontorets tjenester opptrådte svært aggressivt i forhold til politiet.”

For riksadvokaten har det vært et spørsmål om Spesialenhetens vurdering på dette punkt bør settes til side. Obioras motstand mot tjenestemennene på det tidspunkt da halsgrepet ble tatt, var utvilsomt inne i en meget aggressiv fase, blant annet ved at han benyttet den frie armen til å slå mot tjenestemannen som allerede var truffet av et kraftig og formentlig smertefullt slag i brystet. Politiet hadde på dette tidspunkt ikke kontroll over Obiora, og tjenestemennene fryktet, etter alt å dømme med rette, å miste kontrollen fullt og helt. Valget av metode for å oppnå kontroll måtte nødvendigvis foretas umiddelbart og nær sagt intuitivt. Bruk av andre virkemidler – f.eks. teleskopbatong – ville formentlig også ha vært risikofyllt på grunn av faren for å treffe Obiora i hodet eller nakken i den kaotiske situasjon som da forelå. Etter riksadvokatens syn ville det heller ikke være rimelig å kreve at tjenestemennene i den aktuelle situasjon i stedet for å bruke den makt og de metoder som fremstod som nødvendige for å få kontroll, hadde trukket seg tilbake fra Obiora for å tilkalle og avvente forsterkninger. Det er for øvrig uklart hvor lang tid det ville ha tatt før eventuelle forsterkninger kunne ha nådd frem, og det var en aktuell ”kampsituasjon” med mange personer til stede, herunder medarbeidere ved servicekontoret som Obiora nettopp hadde vært i konflikt med. Da Obiora rev seg løs fra politibetjent B, måtte det for sistnevnte være anledning til å legge betydelig vekt på hensynet til egen og kollegaens sikkerhet i tillegg til vernet av øvrige tilstedeværende ved valget av metode. Samlet sett er det vanskelig å peke på reelle handlingsalternativer som kunne ha gitt tjenestemennene kontroll over Obiora like raskt, men med mindre risiko for skade. Det må i tillegg legges vekt på at styrken i motstanden kom overraskende på tjenestemennene, og at det neppe var tid til særlige overveielser med hensyn til valget av metode.

Riksadvokaten er etter dette kommet til at halsgrepet i den foreliggende situasjon under de gitte forutsetninger ikke kan bedømmes som en ”ubetinget utilbørlig” tjenestehandling og at det dermed ikke er grunnlag for straffansvar isolert for denne handlingen. Avgjørelsen på dette punkt er, som nevnt, vanskelig.

Måten polititjenestemennene fikk Obiora ut fra servicekontorets lokaler og til trappeavsatsen rett utenfor, foranlediger ingen nærmere kommentarer. Det er ingen holdepunkter i bevismaterialet for at det under denne del av hendelsesforløpet fant sted noe som har virket inn på at Obiora senere avgikk ved døden.

Maktanvendelsen utenfor servicekontoret

Den mest kritiske fasen av hendelsesforløpet fant etter alt å dømme sted etter at tjenestemennene hadde plassert Obiora i mageleie på trappeavsatsen utenfor servicekontorets lokaler. Det legges til grunn at situasjonen ute på trappeavsatsen varte i 10 – 15 minutter, frem til Obiora mistet bevisstheten og det ble besluttet å transportere ham til St. Olavs Hospital i politiets tjenestebil (marje). De medisinske sakkyndige har konkludert med at Obiora trolig kan ha avgått ved døden allerede forut for at transporten til sykehuset ble påbegynt, jf. ovenfor. Mens han lå på magen utenfor servicekontoret fant det utvilsomt sted en kritisk utvikling av hans tilstand, som etter noen tid endte med at Obiora døde enten på trappeavsatsen eller mens han var underveis til St. Olavs Hospital. Det er etter all sannsynlighet sammenheng mellom politiets maktbruk i denne fasen og det fatale utfallet.

Spørsmålet om lovligheten av tjenestemennenes bruk av makt på trappeavsatsen beror for det første på hvilke metoder som ble benyttet. Riksadvokaten har under bevisbedømmelsen i punkt 3.3 foran kommet til at det ikke er grunnlag for å konstatere – ved den strafferettslige bedømmelse – at det ble festet et nytt halsgrep på Obiora ute på trappeavsatsen, og at det uansett ikke er holdepunkter for at det ble tatt et grep rundt eller på halsen som vanskeliggjorde hans respirasjon eller som på annen måte påvirket utfallet. Det er heller ikke bevismessig grunnlag for å slå fast utenfor rimelig og fornuftig tvil at Obioras hode ble dunket i bakken, at han ble sparket eller at det ble satt et kne i nakken hans mens han lå nede, slik enkelte vitner har gitt uttrykk for. Det som ut fra de strafferettslige beviskrav kan legges til grunn, er at maktanvendelsen på trappeavsatsen bestod i at Obiora ble holdt nede i mageleie med armene låst i håndjern bak på ryggen. Mens han lå i mageleie ble Obiora utsatt for varierende press mot underlaget. De to tjenestemennene holdt ham nede ved å plassere hvert sitt kne på henholdsvis skulderbladet og ryggen til Obiora, og det ble også benyttet armbend for å holde ham nede og i ro. I tillegg ble det gjort to forgjeves forsøk på å sette beinlås på den pågrepne.

Ingen av de metoder som ble benyttet ute på trappeavsatsen er i seg selv ulovlige eller i strid med den opplæring som hittil har vært gitt i politiet om pågripelse av utagerende personer. Det som her er sagt gir likevel bare et utgangspunkt for vurderingen. Spørsmålet er om den maktanvendelse som fant sted, var nødvendig og tilbørlig ut fra den konkrete situasjon som forelå på trappeavsatsen. I ettertidens lys kan det uten videre konstateres at det burde ha blitt anvendt mindre makt mot Obiora, og at tjenestemennene burde hatt større grad av oppmerksomhet rettet mot utviklingen av hans tilstand. Spørsmålet om maktanvendelsen var lovlig, må besvares ut fra hvordan situasjonen fremstod på tidspunktet for de påklagede handlingene.

Det viktigste elementet i maktanvendelsen ute på trappeavsatsen er anbringelsen i mageleie over tid, med det press som dette medførte på Obioras bryst og buk og derigjennom mulig hindring for tilstrekkelig oksygen. Av uttalelse 14. mars 2007 fra Polithøgskolen, fremgår det at anbringelse i mageleie er standard prosedyre ved pågripelse av utagerende personer. Uttalelsen er utarbeidet i anledning denne saken. Om bruk av mageleie som arrestasjonsteknikk, heter det:

”Studentene ved Polithøgskolen skal lære at alle som pågripes ved hjelp av en nedleggelsesteknikk til slutt skal ende opp i mageleie. ”Umedgjørlig håndjernspåsett” foregår i dette leie. I undervisningen presiseres det at en polititjenestemann/kvinne *ikke* skal sitte på nakken til den som pågripes. Det ene kneet skal hvile på skulderen og det andre på nedre del av ryggen. Personen kontrolleres med arm- og skulderbend fra denne posisjonen. Motivet for innplassering på ryggen er således å ha kontroll på armens bevegelser, ikke å utøve trykk mot ryggen. Hovedtyngden av egen kroppsvekt skal ligge mot egne føtter.”

Riksadvokaten finner det utvilsomt at tjenestemennene ikke hadde kunnskap om farene ved bruk av mageleie verken generelt eller i situasjoner av den art som her forelå. Det er hevet over tvil at man heller ikke ved Polithøgskolen eller i Politidirektoratet har hatt kunnskap om farene for såkalt leiebetinget kvelning, slik dette fenomenet er beskrevet av de medisinske sakkyndige i punkt 3.5 foran. Obiora satte seg som tidligere nevnt flere ganger, kraftig til motverge inne i servicekontorets lokaler. Riksadvokaten har i punkt 3.3 lagt til grunn at Obiora fortsatt var fysisk utagerende etter at han ble brakt i mageleie ute på trappeavsatsen, og at han i tillegg fortsatte å rope høylytt. Tjenestemennene oppfattet situasjonen slik at Obiora kjempet for å komme seg løs og gjorde fysisk motstand mot å bli holdt nede, blant annet ved å vri seg fra side til side og ved å sparke kraftig med beina. Ropene og lydene Obiora utstøtte ble av tjenestemennene oppfattet som uttrykk for sinne. Også enkelte vitner har oppfattet situasjonen på trappeavsatsen slik at Obiora fortsatt kjempet mot pågripelsen. Ved den strafferettslige vurdering er det ikke holdepunkter for å legge noe annet til grunn enn at tjenestemennene handlet ut fra den forståelse av situasjonen at Obiora fortsatt ville utgjøre en fare for dem selv og andre dersom han ikke ble holdt nede og i ro. Når tjenestemennene oppfattet det slik at motstanden fortsatte ute på trappeavsatsen, kan anbringelsen i mageleie i utgangspunktet ikke betraktes som ulovlig maktanvendelse all den tid de her gjorde bruk av en etablert metode som de var opplært til å benytte i slike situasjoner. De var uvitende om risikoen ved å legge agiterte personer i bukleie og holde kontroll på denne måten over tid. Det tilføyes at bevisene ikke gir sikre holdepunkter for å legge annet til grunn enn at det i hovedsak i denne fasen ikke ble benyttet mer makt enn det tjenestemennene anså som nødvendig for å holde Obiora nede og i ro.

Når dette er sagt, må det presiseres at tjenestemennenes grad av aktsomhet i håndteringen av situasjonen, må tillegges betydelig vekt ved vurderingen av om den fortsatte maktanvendelsen på trappeavsatsen ligger innenfor rammene av det lovlige. Dersom det kan legges til grunn at tjenestemennene burde eller kunne ha innsett muligheten av at den fortsatte anbringelsen i mageleie ville føre til at Obiora døde, er det nærliggende å konkludere med at maktanvendelsen ute på trappeavsatsen samlet sett må anses som ulovlig. Som det fremgår av den bevismessige redegjørelse forelå det åpenbart ikke en situasjon hvor politiet hadde adgang til å benytte virkemidler som medførte fare for tap av liv. Riksadvokaten legger til grunn at tjenestemennene ikke gjorde seg tanker om at det kunne være noe alvorlig galt fatt med Obiora før de konstaterte at han var bevisstløs. I den tilstand av oksygenunderskudd og respirasjonsnød som etter hvert oppstod hos Obiora og som utviklet seg i negativ retning, ble den samlede maktanvendelsen fra tjenestemennenes side ute på trappeavsatsen sannsynligvis fatal. I tillegg til det vedvarende mageleiet med varierende press mot underlaget, antas det at forsøkene på å sette beinlås kan ha hindret Obioras respirasjon ytterligere mens dette pågikk. For ordens skyld bemerkes at også

beinlås er en etablert metode som benyttes ved håndteringen av utagerende personer. I dette tilfellet ble metoden søkt benyttet for å hindre at Obiora fortsatt sparket rundt seg.

De gjenstående sentrale spørsmål er om tjenestemennenes forståelse av situasjonen var forsvarlig eller om de burde eller kunne ha innsett at Obiora stod i fare for å komme i en livstruende tilstand som følge av maktanvendelsen, i den for åndedrettet kritiske tilstand som utviklet seg hos ham. Ved vurderingen må det særlig ses hen til om det kan konstateres at tjenestemennene ville ha innsett faren for at Obiora kunne dø dersom de hadde benyttet sine evner og sin erfaring på en forsvarlig måte. Riksadvokaten finner også bedømmelsen av disse spørsmål vanskelig. Vitner har gitt uttrykk for at de helt eller delvis oppfattet Obiora som redd og desperat, og at han kjempet for å få puste. Ett vitne har forklart at hun gjorde seg tanker om at det som fant sted på trappeavsatsen var en dødskamp. En av de medisinske sakkyndige har etter gjennomhøring av opptak av Obiora uttalt at "lydene ... passer best med det jeg har beskrevet som dyp og rask pusting ... hos en person i akutt surstoff-nød, noe omgivelsene vil kunne oppleve som høylytt gispende pusting."(dok nr. 03.22). Tjenestemennene har på sin side som nevnt holdt fast ved at de hadde en entydig oppfatning av at Obiora fortsatt kjempet i mot, og at han ga uttrykk for sinne.

At vitner har forklart at de har oppfattet Obioras atferd på en annen måte enn tjenestemennene, gir i seg selv ikke grunnlag for å konstatere at tjenestemennene opptrådte med noen grad av uaktsomhet fordi de ikke la til grunn samme forståelse av hva som fant sted. Det er ikke uvanlig at vitner som observerer på noe avstand kan oppfatte og vurdere en situasjon, f.eks. med hensyn til nødvendigheten av maktanvendelse, annerledes enn den eller de tjenestemenn som er i direkte fysisk kontakt med arrestanten. Vitneobservasjonene, og uttalelsen fra den sakkyndige, gir grunnlag for å slå fast at det var *mulig* å oppfatte situasjonen slik at Obiora hadde problemer med respirasjonen og kjempet for å få puste. Om det er samsvar i tid mellom vitnenes observasjoner og vurderinger på dette punkt og det tidspunkt i hendelsesforløpet hvor Obiora faktisk fikk livstruende respirasjonsvansker, gir bevismaterialet ikke holdepunkter for sikre oppfatninger om. Når vitner har oppfattet at Obiora fikk problemer med respirasjonen, er det nærliggende å anta at også tjenestemennene objektivt sett kunne ha oppfattet eller tolket situasjonen slik. Dette gir likevel ikke et tilstrekkelig grunnlag for å slå fast at den fortsatte maktanvendelsen ute på trappeavsatsen var ulovlig.

Riksadvokaten er etter en samlet vurdering kommet til at det ikke er et tilstrekkelig grunnlag for å bedømme maktanvendelsen utenfor servicekontoret som ulovlig og straffbar, basert på en vurdering av tjenestemennenes subjektive forhold. Ved vurderingen er det særlig lagt vekt på at de mistenkte tjenestemennene nettopp hadde vært i et dramatisk basketak med Obiora hvor de hadde store vanskeligheter med å skaffe seg kontroll, og hvor vitner har beskrevet hans motstand som voldsom og effektiv. Det er nærliggende å legge til grunn at den fysiske konfrontasjonen inne i publikumsområdet i stor grad har preget tjenestemennenes opplevelse og vurdering av Obioras atferd i fortsettelsen, og at dette kan ha bidratt til at muligheten for at Obioras sparking, roping og annen utagerende oppførsel helt eller delvis kunne være uttrykk for noe annet enn fortsatte forsøk på kjempe i mot pågripelsen, ble fjerntliggende for dem. Til dette kommer at den tjenestemann som kom til på trappeavsatsen også oppfattet det slik at Obiora kjempet for å komme seg løs og at det tidvis var vanskelig å holde full kontroll på ham. Enkelte vitner har gitt uttrykk for tilsvarende eller likeartede oppfatninger. Det kan i en strafferettslig kontekst heller ikke utelukkes at dette også var den faktiske situasjonen helt eller delvis frem til Obiora ble helt rolig. Bevisene gir som nevnt ikke grunnlag for sikre slutninger om når det intrådte en alvorlig oskyngenmangel hos Obiora, og langt mindre for når han selv oppfattet dette. Et moment av særlig betydning er at tjenestemennenes bruk av mageleie var i samsvar med den opplæring de

hadde fått, og at det må legges til grunn at de var ukjent med risikoen ved anvendelse av denne metoden overfor agiterte personer. Anbringelsen i dette leie over tid antas som nevnt å ha vært det kritiske punkt i hendelsesforløpet. Tjenestemennene hadde på grunn av mangelfull kunnskap, som de ikke kan bebreides for, ikke forutsetninger til å innse eller vurdere farene ved bruk av denne arrestasjonsmetoden. Ut fra bevisene kan det heller ikke legges til grunn at de hadde negative erfaringer med anvendelse av mageleie, som tilsa at de var oppmerksomme på risikoen. Det er i denne sammenheng også lagt vekt på følgende uttalelse fra professor, dr. med Eldar Søreide i sakkyndig erklæring 15. februar d.å., som knytter seg til de ”lyder” som Obiora utstøtte ute på trappeavsatsen mens han befant seg i mageleie:

”Jeg mener det ikke er rimelig å forvente at polititjenestemennene burde oppfattet at dette kunne være uttrykk for åndenød i den aktuelle meget stressende situasjonen. De kunne derimot erkjent dette, rent teoretisk. Men, en slik erkjennelse må forutsette en generell kunnskap om mulighet for leiebetinget kvelning i slike situasjoner og kjennskap til symptomene. Jeg har ikke kjennskap til politiets opplæring og trening rundt slike situasjoner og kan derfor ikke uttale meg mer spesifikt. ...”

Det sentrale i uttalelsen er det som er sagt om de kunnskapsmessige forutsetninger som etter den sakkyndighets vurdering måtte ha vært til stede for at tjenestemennene skulle ha en reell mulighet til å forstå at lydene var uttrykk for alvorlige pusteproblemer. Det må som nevnt konstateres at tjenestemennene ikke var i besittelse av kunnskaper om dette. Videre viser riksadvokaten til punkt 3.3 foran hvor det er uttalt at det ikke kan legges til grunn at det fant sted noen gradvis nedtrapping av den fysiske aktiviteten fra Obioras side før han ble rolig. Ropingen og den fysiske aktiviteten skal ha avtatt relativt brått. Det synes derfor ikke å ha funnet sted markante endringer i Obioras atferd som ga tjenestemennene tydelige signaler om at han var i en livstruende situasjon. Også dette må tillegges en viss vekt i totalvurderingen. Det samme gjelder den omstendighet at det ikke er påvist en helt klar og entydig dødsårsak. Tidspunktet for når Obiora døde er heller ikke fastslått med full sikkerhet. Disse forhold etterlater en viss usikkerhet med hensyn til hvordan enkeltelementer i maktbruken har påvirket utviklingen av den livstruende tilstand, noe som igjen har betydning for hva tjenestemennene burde eller kunne ha forstått på de enkelte stadier i hendelsesforløpet frem til Obiora mistet bevisstheten.

I sum etterlater etterforskningsresultatet en slik grad av tvil med hensyn til hva tjenestemennene burde eller kunne ha forstått, at de etter riksadvokatens syn ikke kan bebreides strafferettslig for at de ikke innså farene ved den fortsatte maktanvendelsen ute på trappeavsatsen. Det er med andre ord ikke bevismessig grunnlag for å konstatere at de opptrådte uaktsomt i forhold til den livstruende situasjon som oppstod og dødsfølgen. Den omstendighet at de ikke oppfattet utviklingen av Obioras tilstand og hvilken betydning den fortsatte bruken av makt kunne få for denne, gir verken isolert eller sett i sammenheng med de øvrige momentene i saken grunnlag for å bedømme virkemiddelbruken som ubetinget utilbørlig ut fra den situasjon som forelå i forbindelse med pågripelsen.

II. Konklusjon m.h.t straffansvar for dødsfølgen og legemskrenkelses

Det er riksadvokatens konklusjon at det ikke er tilstrekkelig bevisgrunnlag for å konstatere at maktbruken under pågripelsen verken i de enkelte ledd eller samlet var ubetinget utilbørlig i straffelovens forstand. Som det fremgår foran, har avgjørelsen budt på en del tvil, særlig i forhold til bedømmelsen av halsgrepet og den fortsatte anbringelsen i mageleie ute på trappeavsatsen ved servicekontoret. Det resultat riksadvokaten er kommet til innebærer at tjenestemennenes maktanvendelse ved pågripelsen ikke gir grunnlag for å straffe dem for at

Obiora avgikk ved døden, jf. straffeloven § 239, straffeloven § 229 tredje straffalternativ eller straffeloven § 228 første og annet ledd, annet straffalternativ. For ordens skyld tilføyes at tjenestemennene heller ikke kan straffes for handlinger som ikke alene har virket inn på dødens inntreden.

Det tillegges at det i klagen over Spesialenhetens henleggelse er anført at straffansvar etter straffeloven § 233, (forsettlig drap), også burde ha vært nærmere vurdert.

Riksadvokaten finner det hevet over tvil at tjenestemennenes handlemåte ikke rammes av straffeloven § 233. Bevismaterialet gir ingen holdepunkter for at tjenestemennene forstod eller holdt det for sannsynlig at Obiora ville dø som følge av deres maktanvendelse. Det er heller ingenting som indikerer at de fortsatte maktbruken til tross for at de hadde innsett muligheten av at denne kunne medføre at Obiora døde. Kravene til subjektiv skyld (forsett) etter § 233 er åpenbart ikke oppfylt. Slik riksadvokaten vurderer bevisene, må det legges til grunn at ingen av politifolkene gjorde seg tanker om at Obiora kunne ha alvorlige problemer med respirasjonen og kretsløpet før han mistet bevisstheten. På bakgrunn av dette, og det resultat som riksadvokaten er kommet til foran med hensyn til lovlighetene av tjenestehandlingene, er det ikke grunn til å gå inn på spørsmålet om de objektive vilkår for straff etter § 233 er til stede.

III. Straffeloven § 325 – grov uforstand i tjenesten?

Spesialenheten har under tvil konkludert med at det heller ikke er tilstrekkelig grunnlag for straffansvar etter straffeloven § 325. (grov uforstand i tjenesten). Fra Spesialenhetens vedtak av 4. mai 2007 gjengis:

”Tvilen knytter seg særlig til om forsvarligheten ved egen maktbruk kan anses tilstrekkelig vurdert underveis. Det vises her særlig til at det ut fra meldinger i lydlogg må anses klart at maktbruken har pågått over mange minutter og at de har anvendt stor kraft. Det kan derfor stilles spørsmål om man underveis burde vurdert alternativer til videre bruk av makt i form av press mot underlag og festing av benlås. Slik tjenestemennene har beskrevet situasjonen, og tatt hensyn til at de ikke hadde kunnskap om farer ved bruk av mageleie, ser imidlertid Spesialenheten ikke at dette i så stor grad kan legges dem til last at det kan medføre straffansvar.”

Riksadvokaten er enig i Spesialenhetens vurdering på dette punkt, men slik det fremgår av drøftelsen foran, deler en samtidig den tvil det gis uttrykk for med hensyn til om tjenestemennenes løpende vurdering av maktanvendelsen var forsvarlig. Når dette er sagt, bør det tillegges at det neppe er særlig rom for en isolert anvendelse av straffeloven § 325 i dette tilfellet, i og med at det foran er lagt til grunn at det ikke er tilstrekkelige holdepunkter i bevismaterialet for at tjenestemennene burde eller kunne ha innsett muligheten av at den fortsatte maktbruken ute på trappeavsatsen var livstruende for Obiora. I et tilfelle som dette, vil nettopp spørsmålet om hva tjenestemennene burde eller kunne ha forstått være av sentral betydning for vurderingen av om det er utvist grov uforstand.

IV. Spesialenhetens henleggelse for tjenestemennene opprettholdes

Spesialenheten har henlagt den del av straffesakene mot politibetjentene A, B og C som knytter seg til maktanvendelsen mot Obiora etter bevisets stilling. Det følger av det som er sagt foran at riksadvokaten ikke har funnet grunnlag for å vurdere saken annerledes enn Spesialenheten. For

politibetjent D, som hadde en helt perifer rolle som sjåfør, har Spesialenheten henlagt saken som intet straffbart forhold anses bevist. Riksadvokaten slutter seg også til dette.

V. Særlig om livreddende tiltak på stedet og transporten til St. Olavs Hospital

Riksadvokaten er enig med Spesialenheten i at det ikke er grunnlag for å holde tjenestemennene strafferettslig ansvarlig for at de ikke iverksatte hjerte- og lungeredning etter at Obiora hadde mistet bevisstheten. Det må under en hver omstendighet legges til grunn at tjenestemennene mente å registrere at han hadde puls og åndedrett. I lys av blant annet uttalelser fra de sakkyndige kan en eventuell feilvurdering av Obioras tilstand ikke bedømmes som uaktsom. Det vises her særlig til uttalelsen 15. februar d.å. fra professor Søreide, hvor det heter:

”Av det beskrevne hendelsesforløp framkommer det at polititjenestemannen på stedet oppfattet det hen at arrestanten var blitt bevisstløs, men hadde brystbevegelser som uttrykk for pusting og normal puls på halsen. Det ble forsøkt sikret fri luftvei på stedet og under transport. De to sykepleierne som mottok pasienten på St. Olav oppfattet også at det var svak puls på halsen, men ingen pustebevegelser. EKG tatt umiddelbart etterpå viste at så ikke kunne være tilfelle, da EKG viste asystoli, dvs. ingen hjerteaktivitet. Dette understreker hvor vanskelig det er å stole på pulstaking på halsen for å finne ut om det er hjerteaktivitet. Det man oppfatter som pusting hos slike pasienter kan være det som på fagspråket kalles ”agonal gispning”, som kun er reflektoriske brystbevegelser i dødsøyeblikket. Jeg finner det derfor ikke rimelig å konkludere med at polititjenestemennene burde forstått at arrestanten var død så lenge de mente å kjenne puls og kunne se pustebevegelser. I hvor stor grad polititjenestemenn har oppdatert kunnskap om gjenoppliving og trening i dette, vet jeg ikke. Ut fra utsagn gjengitt i lydlogg er det sannsynlig at at polititjenestemennene opplevde at situasjonen var kritisk. Dersom man forutsetter alminnelige førstehjelpskunnskaper hos polititjenestemennene, synes det rimelig å konkludere med at de kunne, men ikke nødvendigvis burde ha oppdaget at pasienten var livløs og trengte umiddelbart hjertelungeredning (HLR).”

Måten Obiora ble transportert på fra Østbyen servicekontor til St. Olavs Hospital foranlediger ingen nærmere drøftelse under vurderingen av mulig straffansvar for tjenestemennene, idet det ut fra de medisinske sakkyndiges vurderinger ikke kan ses bort fra at Obiora døde før transporten ble iverksatt. I en strafferettslig kontekst – hvor rimelig og fornuftig tvil om faktiske forhold av betydning for straffbarheten skal komme mistenkte til gode – kan det da ikke legges til grunn som bevist at transportmetoden fikk noen betydning for det dypt tragiske utfallet. Det samme gjelder tjenestemennenes håndtering av Obiora under transporten. Det tilføyes at beslutningen om å benytte politiets tjenestebil til transporten, utvilsomt ble tatt fordi en ønsket å få brakt Obiora hurtigst mulig til sykehuset og fordi ambulansen var forsinket. Om kravene til transport tilsynelatende livløse personer, vises til det som er gjengitt om dette fra de sakkyndiges utredninger i punkt 3.5 foran.

4.2 Spørsmålet om foretaksstraff

Riksadvokaten har foran konkludert med at det ikke er grunnlag for å straffe tjenestemennene for maktanvendelsen mot Obiora. I denne situasjon er forutsetningene for foretaksstraff basert på selve maktbruken for Sør-Trøndelag politidistrikt eller Politidirektoratet i egenskap av foresatte for tjenestemennene, ikke til stede.

Det gjenværende spørsmålet blir om Politihøgskolen, Politidirektoratet og/eller Sør-Trøndelag politidistrikt kan og bør ilegges et selvstendig og direkte straffansvar etter straffeloven § 325 for grov uforstand i tjenesten. Grunnlaget for et eventuelt straffansvar vil primært være at ingen av de nevnte organisasjoner har fanget opp faren ved bruk av mageleie, en kunnskap som har eksistert andre steder, jf. nedenfor.

Det hender ikke sjelden at politiet blir tilkalt til offentlige kontorer for å ta seg av personer som oppfattes som truende eller brysomme. Det er tale om rutinemessige oppdrag, som politiet som regel løser på en tilfredsstillende måte. I dette tilfellet skjedde det verste som kan skje, nemlig at et tilsynelatende rutineoppdrag endte med et dødsfall, hvilket er utålelig og dypt tragisk. Etterforskningen har ikke fullt ut avdekket hva som gikk grunnleggende galt ved pågripelsen av Obiora, eller hva som er den nærmere forklaring på at ingen av tjenestemennene oppfattet at det utviklet seg en livstruende tilstand. Mangelen på kunnskap om farene ved å plassere agiterte personer i mageleie, må være en viktig del av forklaringen på at situasjonen utviklet seg slik at Obiora døde. Det er nærliggende å anta at det tragiske utfallet kunne ha vært unngått dersom polititjenestemennene hadde hatt kunnskap om farene ved bruk av mageleie.

Hovedårsaken til at tjenestemennene ikke hadde kunnskaper om mulige farer ved anbringelse i mageleie, er at de verken gjennom politiutdanningen, ved sentrale instruksjoner og retningslinjer eller på annen måte har fått noen opplæring i temaet. Slik saken er opplyst, legges det til grunn at de ansatte ved Politihøgskolen og Politidirektoratet ikke har hatt kunnskap om aktuell medisinsk og annen forskning vedrørende faremomenter ved bruk av mageleie, eller om den undervisning som gis om temaet i andre nordiske land. De sakkyndiges utredninger viser at farene for såkalt leiebetinget kvelning er omtalt flere steder i medisinsk litteratur, se punkt 3.5 foran. Spesialenheten har innhentet opplysninger fra en del europeiske land som viser at myndighetene der er kjent med at bruk av mageleie kan være forbundet med fare. Dette gjelder blant annet i England, Sverige og Danmark. Både i Danmark og Sverige synes temaet å inngå i politiutdanningen. I Danmark har Rigspolitiet i skriv 18. april 2005 til politiet og anklagemyndigheten gitt informasjon om farene ved og retningslinjer for bruken av mageleie overfor overvektige personer. De nærmere detaljer om dette fremkommer i punkt 2.5 i Spesialenhetens påtegning hit 24. september 2007.

Som et resultat av de opplysninger som er fremkommet under etterforskningen av denne sak har Politidirektoratet gitt ut et rundskriv om faremomentene ved bruk av mageleie, jf. rundskriv 2007/011 av 26. juni 2007. Hadde opplysninger om temaet i medisinsk litteratur og fra andre europeiske land blitt fanget opp på et tidligere tidspunkt, ville det ha vært mulig fra sentralt hold å sende ut informasjon og gi direktiver og opplæring til politiet som kunne ha bidratt til å forebygge hendelser av den art som foreligger i denne saken, jf. straffeloven § 48 b bokstav c.

For så vidt gjelder straffansvar for politidistriktet, legger riksadvokaten til grunn at en der verken hadde kunnskaper eller konkrete praktiske muligheter til å skaffe seg presis informasjon om temaet. Politidistriktet må i forhold til kunnskaper om farene ved bruk av mageleie, bedømmes på samme måte som tjenestemennene. Det er derfor ikke grunnlag for foretaksstraff mot distriktet på dette grunnlag.

Ansvar for å fange opp og formidle kunnskap av den art det her er tale om må i Norge ligge under Politidirektoratet og Politihøgskolen. Det nærmere grensesnitt mellom direktoratet og høgskolen i denne sammenheng har ikke blitt belyst under etterforskningen. Det er heller ikke nødvendig med det resultat riksadvokaten kommer til, jf. nedenfor.

Etterforskningsresultatet etterlater ikke noe entydig bilde av hva som er årsakene til at farene for leiebetinget kvelning ved bruk av mageleie ikke har vært kjent før denne sak kom opp. Riksadvokaten er enig med Spesialenheten i at beskrivelsene i rettsmedisinsk og akuttmedisinsk litteratur *burde* ha vært fanget opp og ført til at det også i Norge var vurdert om det er behov for retningslinjer med presiseringer omkring bruk av mageleie og benlås. Det er her tale om arrestasjonsteknikker som over tid har vært benyttet jevnlig av norsk politi, og som står sentralt i opplæringen av politistudentene. Spesialenheten har antydnet grunn til alvorlig bekymring med hensyn til om norsk politi har hatt gode nok rutiner for innhenting av kunnskap innenfor området arrestasjonsteknikk, og om det er lagt nok vekt på samarbeidet med medisinske fagmiljøer. Det må konstateres at rutineene har vært mangelfulle med hensyn til å fange opp informasjon av den art som er kommet opp i forbindelse med denne saken. Den manglende kunnskap dokumenterer i seg selv dette.

Selv om Politihøgskolens og Politidirektoratets rutiner for informasjonsinnhenting i forhold til farene ved bruk av mageleie fremstår som mangelfulle, har riksadvokaten ikke funnet grunnlag i etterforskningsresultatet for å karakterisere unnløstelsene som så kvalifiserte at de kan bedømmes som *grov* uforstand. Ut fra en samlet vurdering, er det ikke et tilstrekkelig faktisk grunnlag for ansvar etter straffeloven § 325, verken for Politihøgskolen eller Politidirektoratet. Ved vurdering er det blant annet lagt vekt på at de medisinske sakkyndige har gitt uttrykk for at kunnskapene om farene for leiebetinget kvelning ved bruk av mageleie heller ikke kan antas å være særlig utbredt blant helsepersonell.

Riksadvokaten forutsetter at Spesialenheten snarest stiller alt relevant materiale i saken til disposisjon for Politihøgskolen og Politidirektoratet, slik at opplærings-, etterutdannings- og informasjonstiltak, sentrale direktiver og kontrolltiltak som er egnet til å forebygge leiebetinget kvelning i forbindelse med pågripelser blir best mulig. Det antas at direktoratet særskilt vil vurdere om rundskriv 2007/011 av 26. juni 2007 – i lys av erfaringene fra denne saken og den tilgjengelige informasjon – i tilstrekkelig grad ivaretar behovet for direktiver om i hvilke situasjoner mageleie kan benyttes, varigheten av slikt leie, og ikke minst kontroll av arrestantens tilstand under og etter mageleie. Nærmere retningslinjer om hvordan den løpende kontrollen av arrestantens tilstand bør utføres, og om raskest mulig overgang til andre, og mindre farlige, metoder som samtidig kan gi den nødvendige kontroll med arrestanten står i så måte sentralt.

Menneskerettsdomstolen i Strasbourg (EMD) kom i avgjørelse 9. oktober 2007 i sak 9375/02 – Saoud mot Frankrike – til at det franske stat hadde gjort seg skyldig i brudd på EMK artikkel 2 i forbindelse med at en ung mann var blitt holdt i mageleie eller lignende av politiet i 35 minutter og avgått ved døden i denne forbindelse. EMK artikkel 2 verner om retten til liv. Ved vurderingen la EMD blant annet vekt på at franske myndigheter ikke hadde gitt nærmere direktiver til politiet om bruk av den aktuelle arrestasjonsmetoden. Faktum i saken for EMD synes på flere viktige punkter å ha vært annerledes enn i nærværende sak, og avgjørelsen har ikke betydning for vurderingen av straffansvar etter norsk rett i dette tilfellet. Når avgjørelsen likevel trekkes frem, er det fordi den gir viktig informasjon om de forpliktelser norske politimyndigheter har til å sette i verk adekvate forebyggende tiltak på området.

4. Avslutning

Et for politiet – i utgangspunktet – rutinemessig oppdrag fikk en tragisk slutt. Det kan illustrere hvor vanskelig og krevende polititjeneste er. Ikke minst i dette perspektivet er det viktig med god kunnskap i alle ledd om de nærliggende farer ved teknikker etc. som benyttes for å

passivisere personer ved maktutøvelse. Selv om det beskrevne forhold ikke er straffbart, er det all grunn for politiet til å beklage Obioras tragiske død.

Klagen har etter dette ikke ført frem. Advokat Abid Q. Raja og advokat Jens-Ove Hagen er underrettet om riksadvokatens avgjørelse ved telefaks herfra i dag, herunder om at avgjørelsen ikke kan påklages. Adgangen til å reise privat straffesak er regulert i straffeprosessloven kapittel 28. Spesialenheten bes videreformidle bekreftet kopi av vedtaket til advokatene, når dokumentene er mottatt der.

På grunn av den betydelige offentlige interesse saken er gjenstand for, har riksadvokaten besluttet at avgjørelsen i sin helhet vil bli gjort tilgjengelig (i anonymisert form) for pressen og offentligheten for øvrig så snart en har mottatt bekreftelse på at klagerne og de berørte tjenestemenn er kjent med vedtaket. En kort pressemelding vil deretter bli lagt ut på riksadvokatens hjemmeside sammen med påtegningen.

RIKSADVOKATEMBETET, POSTBOKS 8002 DEP, 0030 OSLO

Tor-Aksel Busch

Johan Kr. Øydegard
statsadvokat

Gjenpart: Justisdepartementet, Politiavdelingen
Politidirektoratet
Politihøgskolen
Politimesteren i Sør-Trøndelag